

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postal uton külön a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. uj pénzben. — A Vasárnapi Ujságra a Magyar Sajtóval együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül) félévre 10 ft., július—septemberre 5 ft. uj pénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Baraguay d'Hilliers, francia tábornagy.

Az újabb idők hadvezéreinek egyike, ki Franciaországnak III. Napoleon császár által teremtett marsaljai között foglal helyet. — Neve ismeretes a hírlapolvasók előtt, kik azzal a jelen évtizedben lefolyt keleti és olasz hadjáratok leírásaiban gyakran találkoztak. A félkezű tábornagy tevékeny részt vett császára ügyeinek elintézésében, bár — mint életrajza mutatja — a harctéren szerzett babérai mind-ekkoráig igen mérsékelt számúak.

Midőn a jelenkor többi nevezetes férfiainak sorában e félszázados katona arcképét is bemutatjuk, ismételnünk kell életének néhány fő adatait.

Gróf Baraguay d'Hilliers Achill, fia egy a napoleoni időkbeni lovastábornoknak s egy mainzi nőnek, kivel atyja az első forradalmi hadjáratok alkalmával ismerkedett meg, s őt elszöktette. — Párisban 1795. sept. 9-kén születvén, már 1807-ben egy lovas vadászrezredbe soroztatott.

Legelőször az 1812-iki oroszországi hadjáratban vett részt, melly alkalommal atyját elveszté, s hogy a visszavonulás sanyaruságai közt ő maga is oda nem veszett, csak bajtársai feláldozó segélyének köszönheti. A lipcsei csatában egy golyó bal kezétől megfosztá, s e miatt nem vehetett részt az 1814-ki és 1815-ki hadjáratokban. Mint-hogy a restauratio alatt napoleoni érzelmeit egyáltalában nem titkolta, mitsem használt neki az, hogy anyja és egyik nővére (Damremont tábornok neje) buzgó legitimisták voltak. Őt egészen elhanyagolták, s a spanyol hadjáratban szerzett érdemei

sem szolgáltak neki lépcsőül arra, hogy a kapitányságnál magasabb rangra emelkedhetett volna.

A juliusi forradalom napjaiban Bourmont alatt állt Algirban s most elérkezett az alkalom, hogy alapos katonai ismeretei teljes méltánylásra találjanak. 1830. évi augusztusban már ezredes volt, s kevés évvel utóbb a Saint-Cyr-i katonai iskolában mint alkormányzó nyert alkalmazást, 1836-ban pedig vezérőrnagyi czimmal és ranggal ezen intézet legfőbb vezetését vette át. Az 1841., 1843. és 1844. éveket Algirban töltötte. Parancsnoksági minőségében Constantine tartományban, mint ügyes kormánytanácsos tünt ki, de tulhajtott szigora miatt nem csekély gáncsot vont magára.

Midőn a februári 1848. forradalom Franciaországot s a világot meglepte, d'Hilliers mint osztályparancsnok Besançonban volt. E várost Ledru Rollin vörös republikánus meghatalmazottai főhadiszállásul választák, azonban ők a tábornokot kifejegették a számításból, kinek erélye olly fenyegető jellenet öltött fel, hogy a vörös küldöttek nyakrafőre odahagyták a küzdőtér, s a megye lakói d'Hillierst hálából követőkül választák. Ő a nemzeti gyűlésnek tagja volt, s mint a nagy rendipárt vezéreinek egyike, a parlamentben jelentékeny befolyással bírt. Cavaignac-kal nem volt leg-

BARAGUAY D'HILLIERS.

jobb egyetértésben, s nem egyszer leghatározottabb udvariatságot tanusított irányában. d'Hilliers nem türhette, hogy a fiatalabb tisz, kit olly sokáig maga alatt látott, most fölötte áll.

A herceg-elnökhözi (Napoleonhozi) viszonyai ugy alakultak, hogy midőn a római köztársaságba küldendő csapatok főparancsnokságáról volt szó, a választás ő reá esett.

Egy évre visszatérte után Páris katonai ténparancsnoka lett. Ebből azt következtetik, hogy ő a hercegnök személyes politikájának kardját fölajánlta; azonban a dolog nem úgy állt.

Vajjon a következmény fölötti diplomatiái aggodalmak kényszeríték-e őt, vagy tán más tervei voltak az államra nézve? nem tudni, elég az, hogy ezen állomásáról visszalépett.

Az 1851. évi decemberi napokban sem Lajos Napoleon mellett, sem az ellentábort képező tábornokok sorában nem lehetett látni d'Hillierst, sőt még később is visszavonultságban élt. Csak miután az új főhatalom megszilárdult, tünteté elő újra bonapartista érzelmek, s a senatusban az alelnöki székek egyikét elfoglala. 1853-ban követi minőségben Konstantinápolyba küldetett, hol a keleti háboru előkészületei alatt inkább katonai, mint diplomatiái szerepet vitt. A reabizott ügynek elintézése után ismét visszatért Franciaországba, hol most tábornagygyá, az Orsini-merénylet után pedig a nyugati megyékben levő csapatok főparancsnokává lett. Baraguay d'Hilliers külseje megnyerő és harczias. Ő született katona-Szigorának többször adta már jelét.

Mint láttuk hadvezéri minőségben mind eddig nem igen volt alkalma magát kitüntetni. S mégis Napoleon bizalmának különös jeléül volt tekinthető, hogy a közelebb lefolyt olasz hadjáratban a francia sereg 1-ső hadtestének ő lön kinevezve vezérévé. Az eldöntő hadi tényeknél azonban itt sem talákoztunk nevével s mint a lapok irták, az öreg urat még betegség is, egy régi makacs lábbaj gátolta hadvezéri tevékenységében. De hogy érdem és befolyás nélkül itt sem lehetett, az is tanusítja, hogy a hadsereg ünneplés bevonulása alkalmával hadteste élén ő is tárgya volt a párisi népség élénk üdvkiáltásainak.

Baraguay d'Hilliers most a béke megkötése után a Franciaországban felállított hadiparancsnokságok egyikének ügyeit intézi s ugylátszik, az ősz marsal még nem akar tétlenül pihenni a bábérokön.

A vén körtefáról.

— Néprege. —

Hol a mocsáros Marczal árja
Medrét gyakran tulcsapva járja —
Átfolyván zombékos teren,
Hol ingó nád, zöld sás terem;
Hol sárga partok közt a Rába
Zuhogva omlik, és karába
Dül majd a Marczal lassu habja,
S mint férj és nő együtt folytatja
A két folyó utát a nagy Dunához —
Árjok, hírok közös sirjához :
Ott áll csatáshírű Koronczó . . .
Nevét a történet könyvébe
Fiak vére-, anyák könyvével

Gyász-émlékü nap jegyezé be. —
Koronczonál a Rábaparton
Egy vén odvas fa néz a habba,
Törzsét az évek megbarníták :
De zölden diszlik lombozatja . . .
E megvénült vadkörtefáról
Beszél a nép egy bús regét :
Nehéz időkből, a midőn zord
Felhők fedték hazánk egét. —
Koronczonál miként veszett el
Rákóczi zendülő hada :
Susogd el nekünk lombjaiddal
A gyászregét, vén körtefa!

A Marczal és a Rába jobb felén
Feküdt a nyalka kurucz-tábor;
Vidám ének, csatás üvöltés
Hangzott a hősök sátorából . . .
Itt gyors lovon száguld egy hadnagy,
Asonn kimérten jár az őrszem :
Egy kettő — három, — mint az óra
Angja . . . mig ott a mezőben
Nehéz selyem piros zászlóval
Birkózik a déleesti szél,
Még-még lendíti lobogóját —
A szálló napnak fényinél . . .
Tudnán a Rábán a labanczok,
S ravasz vezérek sátra áll :
Gonosz cselet gondolt a vezér —
S azt végre is hajtatja már.
Tudván, hogy a magyar vitézek
A jó borral nem veszték össze, —
Sőt hogy a vén, vig hűvő gyulván
Jó koftyokat húznak balján
Nagy hordókat töltenek meg borral
A bort vegyítve álomporral
Es föl rakatván székekre —
Szállítja a táborból messzé:

— Mint már előre rendelé —
Hosszan, lassan, el Győr felé . . .

Látják a nagy boros hordókat
A szomjazó kurucz vitézek :
Es kard-ki-kard! föl lóra gyorsan!
— A zsákmányért megvíni készek.
Zúgnak sörényes paripáik
Nyargalván mint a szél futamva :
S mig célhoz érnek — a borözö
Labancznak már csak hire-hamva . . .
Be sem várván a támadókat
Ott hagyták a bort, — elfutának;
S nagy vígan a kurucz leventék
Zsákmányt vivén el-visszaszállnak.

Zöld dombtetőn, a Rába mellett
— Hol a megvénült vadfa áll —
Ott ütték csapra a hordókat,
S ittak, harsány dal hanginál.
A hegedűnek zongzetével
Szilaj kurjantás egybe harsog,
A tölt pohár cseng, és kihabzik,
A sarkantyú is összecsatog . . .
A hősök gyűlnek, egyre gyűlnek . . .
— Az első immár rég kidültek :

Bóditó álom szállva rájok, —
Erővel zárul szempillájok;
Ki csak egy kortyantást ivott is
Az álomporral vegyes borból :
Fejét lehajtja, lelke kábul —
Meglöpve bűvös mély álomtól.
Aludni térnek . . . ujak jönnek . . .
Majd mind elalszik a sereg . . .
— Hej harczfiak! Hej jó vitézek —
Riadjatok! serkenjete! —
Mindhasztalan; — szunnyadnak mélyen
Merülve álom tengerében;
A vénült vadfa bús haraggal
Megrázza zúgó lombjait :
„Jön a labancz! Ébredjete föl! . . .“
— Hiába! — Minden szunnyad itt.
Haszontalan nyerit a jó ló :

A dombtetőn, a szőke Rába mellett
Még most is áll a tereblyes agg fa,
Es mint mondják a partlakó halászok:
Ha jó az éjféli rémes pillanatja —

Édes gazdám ébredj, riadj!
Hiába tünak harczy kürtöt — —
Csak alszik egyre még a had.
Hej, ébren, hogy rohanna mostan
Látván az ellent illy közel,
Villám-lovon, villámló karddal . . .
De így, — egy hang nélkül vesz el.
Jött a labanczhad, s kik szunnyadtak :
Elszunnyadának mind örökre, —
Siró anyák bús könyje hullván
Éles kardtól vitéz szivökre. —

Piros virág nő a harczterén,
Vértől vereslik gyöngé szirma,
S e hősök keblén nőtt virágot
A nép álomvirágnak hívja. —

Körüle sarkantyuk pengését
S vig pohárcsengést hallani :
Ott vigadván a sirból fölkel
Kurucz vitézek árnyai. —

Thali Kálmán.

Fehérhegységi utiképek.

(A CSALLÓKÖZI UTIKÉPEK IRÓJÁTÓL.)

Első rész.

Pozsonytól Szakolezáig fölfelé.

(Folytatás.)

Ösvényünk Stomfán tul a lesiető csörgő hegyi patak mellett mind mélyebben visz a sűrű erdőségbe, melly itt nagyszerű folytonos vadaskertté alakított; legelő, szelid nyájias özek egész falkája közelit felénk; majd hatalmas szarvasok fölilyedve ugratnak tovább, mig beljebb a vadkanok csörtetése hallatszik a bozóthban, a mint kényelmes nyughelyökből lépteink által kellemetlenül föl zavartatnak. Így érünk egyszerre a hegytorkolatba szorult *Borostyánkő* nevű kis helységbe. Régi telep lehet már ez is, mint kis egyháza néhány, föl ismerhetőleg eredeti gótépítészeti maradványa tanusítja. Sajátlag azonban a név és régiség nem is ezen kis igénytelen helyet illeti, de a fölötte álló *Borostyánkői* nagyszerű *romvárát*, mellynek tövébe a hegy alá fészkelődött ezen, bizonyára csak egykori szolgálai és béresei tanyája.

Borostyánkő festői várromokban dús hazánknek, nem csak egyik legszebb e nemü emléke; hanem vele kezdődik szinte honunk nyugati hegyláncza végormainak azon sűrű várkoszoruja, melly innét szakadatlanul folytonos sorozatot képez egész Szakolezáig, mint : *Borostyánkő, Detrekő, Éleskő, Korlátkő, Jókő, Berenes* stb.; hol azután északnak Szakolezával és Holiccsal lekanyarodva épen úgy végződik, mint délnek, Pozsony és Dévény váránál, elöttök egyenes vonalban a Morva folyó képezvén a zárvonat.

Ezeknek pedig nemcsak a hegyoldal másik felén hasonló várak egy második sora felel meg, mint : *Szentgyörgy, Bazin, Vöröskő, Szomolán, Csejte* stb. egész a Vág völgyen föl; hanem az előbbieket között is még majdnem minden lépten számos kisebb várda-romokra, mellyek nagy része már nevet is rég elvesztette, bukkan az utas; mint többször alkalmunk lesz még utunkban talán kellemetlenül is tapasztalnunk, valahányszor miattok, mint az utban, ugy a leírásban is kerülöt kell tennünk.

Öseink tapintatteljes határvéd-várrendszere aligha ötlik valahol olly föltünőleg szemünkbe, mint épen itt hazánk nyugati oldalán. De nyilván, mint történetünknek még annyi más fejezete, ugy ez is : határszéleink és, mint régibb írónk jellemzőn elnevezik : végeink erődei rendszerének vizsgálata és megírása, valahol még a jövő méhében rejlő szerzőjét várja. Minket, ha csak tollhegygyel is vázoltuk vonalait, tisztünk tovább visz.

Most is megkapó még a látvány, mellyet Borostyánkő romvárának dűledékei nyujtanak. A romok rajzai, miket gyakran láthatunk, tanusítják ezt; de azt természetesen egy kép sem állithatja élénk, mint uralg fönn a hegység egyik legmagasb ormának szikla-csucsán, mellynek a rajzok rendszeren csak végső töredékrészleteit mutathatják; vagy hogy mint tekint le innen a Morvafolyó síkjára, és meszsze azontul még be egész Ausztriába Bécsig, honnét a kelő nap sugáiraiban az innét szabad szemmel meglátható Szent István tornya minden derült nap reggelén szemtől szembe köszöntheti. Valamint Borostyánkő is, ha homályos fellegek ormát nem borit-

ják, — mi magas állásánál fogva épen olly gyakori, valamint ez általában a magas állásnak az életben is tulajdonsága — minden utast, ki hazánkba nyugatról a vaspályán vagy amugy erre érkezik, már messziről előre köszönti.

Bármilly jelentékes pontja volt is azonban Borostyánkő hazánk vázolt itteni határvédrendszernek, mégis régibb története ép olly homályos és jelentéktelen, mint a milly hallgatag buskomoran vesztegel most romja. Hogy alapítása és keletkezése ismeretlen, az épen csak közös sorsa volna más e nemű várainkkal, sőt talán mindennek is, a mi régi, magas és dicső; mert ennek, mint mondók, a fölhő, legyen azután homályos vagy nimbusos, többnyire kelléke és lényeges sajátja. Megfoghatatlanabb, hogy sem a tatárjárás utáni, sem az ottokári e vidéki élénk háboruk korából nem halljuk nevezetni. Pedig ha ekkor állott már, önkényt szerepelt is kellett. Lehet, hogy a mit feljegyeztek föléle, elveszett, abba pedig a mi el nem veszett, elfeledték feljegyezni; ez végre is a történelmi ür vigasza. Lehet az is, hogy az ezen időben már gyakran említett Stomfával, melly fölött emelkedik, egy név alatt számít, és sajátlag őt illeti a stomfai királyi vár neve? Borostyánkő nevezete sem tévesztendő el a régi okiratainkban már gyakran előjövő hasonnevű zemplényi és vasvármegyei várakkal. Amazok német neve, amennyire tudom, Pernstein, míg a mienké Ballenstein vagy Paulenstein volna; akár mint Bél véli, teke- (Ballen) alakjától (?); akár mint mások: a Pálffyak későbbi nevével, melly vele még később, csak a XVII. században jött összefüggésbe, a meddig tehát német neve sem lett volna? Magyar nevét ellenben Bél az ormán nővő télizöld röpkény- vagy borostyántól származtatja, — melly vértől pirosuló szikláját koszoruzza — mondanók, ha hogy költők vagyunk; de mint próza emberének jobban illik talán, ha neve ezen regényes eredetét is kérdésbe vesszük, és talán a tót bór (fenyő), borotyn (fenyves) értelmével, meg lehet, talán általa sem óhajtott rokonságba hozzuk; melly növény azonban csak épolly szépen, sőt természeténél fogva valamivel jobban láthatólag is koszoruzza szikláját, mint a kétes, borostyán nevű röpkény.

Nevének valóságos legrégebbi alakja azonban: Porusthian volt, vagy hogy csak legalább így van írva, midőn tudomásunkra először említettik, az is csak ugy futtában, mellékesen, Nagy Lajos egy 1378-diki okiratában. Története egyébkint még azontul is parlag. Legfőlebb csak egymásután változó urai neveit halljuk: midőn a XVI. században a Szent-Györgyi grófok kihaltával a koronára szállott, s ettől egy ideig a Serédyek, majd Salm grófok, végre Illésházy István, a Fuggerek és Pálffyak birták, míg az utóbbiaknál állandón megmaradt.

Hogy az alatt nem egy csatát élt át, említi ugyan már a későbbi krónika is, meg tanusítják egymásra halmozott erődei és védművei, minőket nem igen szoktak volt efféle szükség és alkalom nélkül építeni. De kinek volna kedve, ezen későbbi kis csetepaték emlékének mulatni, midőn az illy várholmi is, mint az egész ország, játszószerkint, mint egy lapda hányatott egy-két hatalmas önkénye szerint majd ide majd oda, egyik párt kezéből a másikba. E korszakot, ha nem nevezem is, ismeri mindenki, és benne egyik vár története ugy hasonlít a máséhoz, mint egyik tojás a másikhoz. Alatta egy nagy ostromsáncz nyomait a hagyomány maig Rákóczy árkának mondja. Jeleül, hogy a vár még a legutóbbi felkelésekben is folyvást szerepelt. Még nagyobb dicsőségére válik, hogy az ellen ugy látszik sohasem igen árthatott neki; mert szerencsésebben mint sok más vártársa, a folytonos ujitások és javítások által is alkalmasan föntartva, a jelen század elejéig épen állott; midőn még az uradalmi tisztség és szolgák lakták. Véletlen tűz hamvasztá el akkor födelét. Csak tetőtlen elhagyott romfalait röpité légbe már a francia kakasok egyik erre száguldozó hetyke serege. Azóta festői bár, de kietlen rom.

Érdekes még így is. Nemcsak festőileg és regényesen, mire, nem lévén esetleg regényirók, a kellő kegyeleten kívül illy romoknál nem épen helyezünk nagy súlyt, legyen bár ez az egyedüli szempont, mellyből az ugynevezett művelt világ a várromokat tekinteni szokta. De érdekes ránk nézve különösen mint műtörténeti tanulmány. Mindenfelől meredek, meghághatlan sziklára építve, csak kapuoldala felől nyugatnak nyujt szabadabb tért, hol azért külön bástyák és külső védművek fődözik bemenetét. Belépve falai közé, a tárgyismerő könnyen tájékozhatja még magát részletei iránt: hol állott a kül és belső udvar (német műkifejezéssel Zwinger), hol az ugynevezett palota (Palas régi neve), hol a fellegrvár-

torony (Bechtfried, Beffroi), hol a lak- és nőtermek (Kamenate), a fegyver- és raktárak (Gaden), a véderkélyek és folyosók (Mordgang), a védürek (Machicouli), a kápolna, az őrtornyok, börtönök, a védőrség laktanyái, a bástyák casematái stb. stb.; egy szóval, azon, minden régi várnak, mindig bizonyos határozott modorban és conventionális rendszer szerint alakított lényeges részletei, mellyeket egy sem nélkülözhetett; és mellyekről egyszer talán majd, az érdemes szerkesztő s a tisztelt olvasók engedelmével legyen mondva, *helyén lesz* bővebben *ezen lapokban* is szólni; mit most utban épen ugy nem tehetünk, valamint adott szavunkat sem akarjuk megszegni, hogy az efféle műtörténeti és régészeti körülményes leírásokkal az olvasót nem fárasztjuk.

Ennyit azonban addig is figyelmeztetésül. Évről évre számtalan várrom rajza jelenik meg a kalendáriumoktól kezdve lapjainkon át, egész az előbbi almanachok és aurórák örökségébe jutott divatos albumokig. Egy-két odavetett kétes történeti adatból álló szövegnek kellene azután magyarázataul szolgálni; a nélkül hogy jó szerzőjük vagy festője csak távolról is sejtene vagy érezné a tárgy lényegét, s így műérdekét is vagyis sajátlagi becsét. Azt hiszik talán, hogy regényes kinézésükön kívül, már nincs is mit mást keresni rajtok? Mert történetüket bizony akár kétes kinézésű és hitelüket rég vesztett, sziklát, egy darab falat s bokrokat elő állító rajzaik nélkül is bátran el lehet még mondani. Talán ha majd egyszer — természetesen a műtörténet szorgalmas tanulmányozása által — e várakat megillető avatottságu műleírásokba is beleokultunk, akkor fogjuk majd csak még méltányolni tanulni ezen emlékeinket is magasabb, mint csupán regényes szempontból. Azon üres ábránd helyett, melly mai egyedüli kegyeletüket képezi, fölébressztendjük ezáltal a valódi belátás szülte tevékeny közérzetet multunk ezen ereklyéi méltó ápolására és föntartására; a minthogy ez már ide s tova — természetesen nem nálunk, de másutt — az eset. Nem fog-e azonban ez már későn jöni, ha addig várunk? És lesz-e még majd akkor föntartani és leírni való rajtok? Az már más kérdés!

Most még ezen tekintetben Borostyánkő vára vizsgálatában, egy olly ősz szemtanunak, ki még ifjkorában benne lakott, utmutatása mellett helyiségeinek tökéletes alaprajzát is levehettük. De ezt, ha nem is épen unalmas, de kevésbé fárasztó részletes s alapos leírásával majd máshol tesszük közzé. Érdekesebb bizonyára itt a vár egykori kinézését látnunk. Sikerült is még egyetlen fönlévő képére szerttennünk, melly után imitt rajzban közöljük. (Lásd a képet 460. lapon.)

Ennek már bővebb magyarázó szöveg sem kell, mint kellene az alaprajznak; meg érdeke is, ugy hiszszük, eléggé szembetünő. Mert azt csak megértheti mindenki, hogy mily érdekes és szép volna összes romváraink egykori ép kinézését legalább illy rajzokban összegyűjtve birnunk. Egyike azon dolgoknak, mellyek meglehetős meztelenül mutatják a, máskép szájjal sokat emlegetett régi dicsőségünk iránt „nembánom“-féle gondatlanságunkat, hogy illyesmit még csak a két utóbbi századból sem tudunk fölmutatni, a midőn pedig még váraink nagyobb része épen állott; mellyeknek azonban az Orteliusok, Meriánok, Wagnerek, Purkensteinok stb., ha még annyian is voltak — természetesen mint böcsületes idegeknek és épen nem magyarok — csak egy kisebb részét s ezt is nagyobbára esetlenül adák ki ismeretes akkori képes munkáikban. Csoda-e azután, hogy szűken vagyunk magyar Scott Walterjainkkal, valahányszor egy illy régi várba botlik tolluk, de még a történetirással is, ha ezek leírásával gyül meg baja; hát még a helyiratnál, ha illyesmire kerül a dolog, miután külső kinézésüket is épen ugy nem ismerik, mint belső szerkezetüket, annak lényeges részeit, és még kevésbé belső életét stb. Illy képek kiadása tehát, hol még azok föllelhetők, az egyetlen mód legalább külső egykori kinézésük megismertetésére, és mindenesetre tanulságosabb és érdekesebb, mint a minden jellemző sajáttság nélküli, ha bár még olly regényes romok rajza.

Egyébkint Borostyánkővár ezen alakja is már meglehetősen későbbi időből való lehet. Valószínűleg már a legutóbbi ujtás után vétetett le a mult században, midőn magas bástyái egy részét már levették, s inkább erősített uradalmi lak, mintsem erőd volt. De így is jól kivehetők még egyes részletei: az előbástyák, a felvonóhid és kapu, a kiálló palota, kápolna stb., főkép ha e mellett az alaprajz tájékoz.

Az utolsó budal basa.

Történeti elbeszélés JÓKAI MÓR-tól.

(Folytatás.)

Petneházy csakhamar meggyőződött felőle, hogy Ihánzáde sok tekintetben igazat mondott. A mint elhagyta a könyvtárt, mindjárt sarkában volt az édes piláf-árus, s azontul kísérté utczáról utczára; azt is megkísérlé vele, hogy mi fog történni, ha valamelyik kapuhoz közelít? a piláf-árus ott gyorsított léptekkel eléje került s az örterem katonái mind előjöttek a kiáltozásra, mintha ők akarnának legerősebben czukor-csemegéket vásárolni, Petneházy aztán felkerült a bástyáknak, a hol rajta kívül egy lélek sem járt. Arról az egyről már meggyőződött, hogy ő itt ebben a várban fogoly. De azt nem bírta megérteni, hogy Telli tudhatta volna ezt már tegnap, és ne mondta volna meg neki. Ebben az egyben mégis alighanem csalódott a becsületes Ihánzáde. Aztán mit is vétett ő, a miért egyszerre a legmagasabb kegy fokáról a legmélyebb bünhödés padja alá essék? Elég-e Tököli kegyvesztése, a protestáns vezérek elpártolása arra, hogy minden magyar és református feje érett gyümölcsé váljék a porta előtt?

Erre a kérdésre senkisémm adott neki választ, pedig mögötte husz lépésnyire voltak azok a nyitott szájak, a mik megfelelhettek volna rá: a bástyabörtönök alacsony ablakai, kettős vasrácsokkal, sűrű sodronyhálóval elsötétítve, csak azokhoz kellett volna fordulnia, azok majd elbeszélték volna, hogy lenn a dohos bástyafénelken most is száz meg száz jó magyar keresztyén alatt rohad a nyirkos szalma, kiknek minden vétkük abból áll: hogy népük szeretete kitünteté őket, a kik ott már hosszú évek óta sorvadnak, anélkül, hogy valaha megmondták volna nekik, hogy miért? Néha egy-egy keresztyén udvartól jövő követ meglátogatta őket, adott nekik alalmazsát, de panaszkodniok nem volt szabad; különben öreik megverték őket. A sűrűen egymásután következő várkormányzó basák nem is igen tudhatták, miért verette azokat bilincsbe a megelőző parancsnok?

Hanem hát Petneházy e néma szájakra nem ügyelt, szive nagyon el volt foglalva azon talány fejtegetésével, a minek neve asszonyi szív; a börtönök pedig sokkal mélyebbek, hogysem azokból lánczcsörrenés, epedő sohajtás felhangzanék.

A bástyán volt egy nagy terebély fűzfa, Petneházy az alá leült, a piláf-árus nem messze tőle szintén lerakta sátorfáját. Petneházyt e nyílt szemtelenség nagyon ingerlé, ha a nő iránti szerelme, bátorsága jobb részét el nem orozta volna, bizonyosan megdöngette volna az álczás mutefellikát gubacsfejű buzogányával, a kinek ezen a magános helyen csakugyan nem volt semmi ürügye, mézes pitét árulni.

Azonban ez az egy gondolat nem hagyott nőni szivében semmi mást, e miatt nem látta az ő Buda templomain meredő minarékat, nem vette észre a börtönablakokat, nem vette észre az utczakövek közt, mikén végig gázolt, a püspökök és hadfiak siremlékeit, miket a templomokból, a sirboltokból kihánytak- és kövezetnek használtak fel; csak Telli szemei felől kért magyarázatot a sors-tól. — Azt is elfelejtette, hogy egyék; naphosszant ácsorgott a bástyán, várva, hogy este legyen; végre megszólítá a nyomában járó mutefellikát, hogy engedjen süteményéből választani s mig annak háti kosarából válogatott, a kitömött ürgét odarejté a pogácsák közé. Azzal sietett a György-térre; ott betért egy földalatti le-
bujba, hol méhsert árultak, a mutefellika kívül maradt.

A csel sikerült, az ögyelgő népség rögtön észrevette a tisztátalan állatot a sütemény között, s nagy lármát ütött a mutefellika ellen; a ki azonban nem ijedt meg a zajtól, hanem elvette kosarait, pisztolyt, handsárt huzott elő, s halállal fenyegetett mindenkit, a ki hozzá közelit. Utoljára egy nagy kövel fejbe találták, arra összeesett; Petneházy közbeveté magát, hogy agyon ne verjék, becipelte a csárdába, ott rábizta a csaplárosra, hogy vegye ápolása alá, s reggelig ki ne engedje menni onnan. Adott neki érte egy pár régi denárt.

Azután megszabadulva kísérlőjétől, egy pár sikátoron át nyomot vett s a bekövetkező sötétség ótalma alatt eljutott oda, a hova Ihánzáde rendelé, a csiga-szökőkuthoz.

Egy nagy márványból faragott tengeri csigahéj alakja volt az, melly a medenczét képezé; a csiga minden rovátkába egy-egy tartomány czimere volt domborul kivésve, mik Magyarországnak hódolnak, közöttük volt még Ausztriáé is, a mi azt bizonyítá, hogy e szökőkutat Mátyás király Bécs bevétele után emelteté. Hajdan gazdagon csorgott e nevezetes csigateknő rovátkain alá a víz, mit a budai hegyekből vezettek idáig égetett cserépcsövek; most már megromlott a vízvezető s a gyér nedv cseppenkint hull alá a czimerekről, mik nem tartoznak Magyarországhoz többé, mintha siratná a gyönyörűséges multat s a szomorú jelent.

(Folytatása következik.)

Kötéljáró a Niagara-folyó felett.

Alig terjedt el hirtelen, hogy egy merész férfi Amerikában a sebes Niagara-folyót falábakon átgázolta: azonnal jelentkezett egy másik, Blondin, ki állítá, hogy ő meg át fog menni a Niagara felett egy szál kötélén, melly a folyó felett 200 láb magasra s egyik parttól a másikig 1000 lábra leend kifizítve.

Mindenki csalásnak vagy hetvenkedésnek vette a dolgot; de midőn az előkészületek megvoltak, t. i. midőn már a kötélen a Niagara felett kifeszítve állt, sokan kezdtek hinni a szándék komolyságában s a kíváncsiság ezer nézőt hozott a folyó partjára, hogy tanuja legyen oly eseménynek, melly vakmerőségre nézve párját nem találja.

A kötelet következőleg feszíték ki. Egy gözös egy $\frac{5}{8}$ hüvelyk vastag, s az egyik parton megerősített kötelet vett fedélzetére, s azt a tulpartra vitte. E kötélehez volt erősítve egy másik

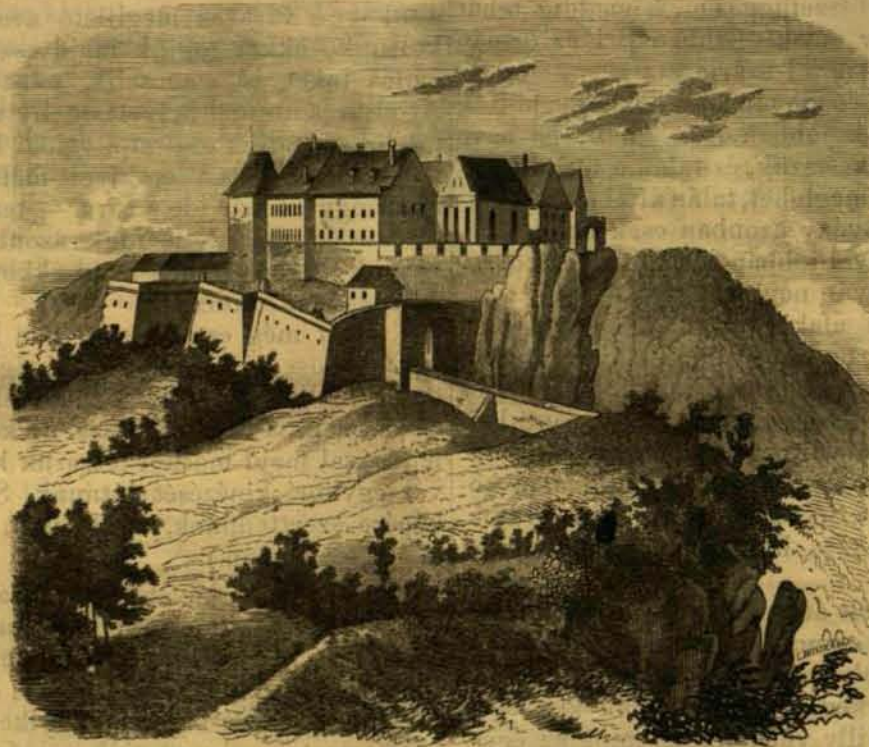
két hüvelyknyi vastag, mellyet az egyik parton vasrudakkal s kövekkel jól megerősítettek, s aztán a vékonyabb kötélnél fogva áthúzták a tulpartra, hol egy izmos tölgyhöz kötötték. Ez volt azon kötélen, mellyen Blondin átment; hossza 1200 láb s 200 láb magasán függött a víz tükre felett.

De ez még nem volt elég; mert a kötélen önsulya által, hosszúsága miatt, elszakadhatott volna; azért vékonyabb köteleket kötöttek hozzá, mellyek oldalt szintén a parthoz erősítve, annak súlyát hordozni segíték.

Az előadás napján igen szép idő volt. Sok ezer néző sereglett a folyó mindkét partjára. Blondin kísérletből előbb egy kisebb kötélén, melly a parton volt kifeszítve, járkált. Epen délutáni 5 óra volt, midőn az egyensúlyozó rudat kezébe vette, a kötéltre lépett és a folyó felett el kezdett haladni. Mintegy 150 lépésnyire a kötélen hátára feküdt s hirtelen ismét fölugrott tovább haladandó. A kötélnél mintegy közepe táján nagy vigyázattal leült a kötéltre, egy golyóval terhelt madzagot leeresztett az alatt a vizen mindig utána haladó gözösre, hol egy palack bort kötöttek rá, mellyet felhuzott s kiürített a maga egészségére. Ezután ismét felugrott és egész a kötélen közepéig haladt, hol egy ideig megállapodott.

A látvány szépsége leírhatatlan. A kötélen, melly oly magasán állt a víz felett, vékonynak tünt fel, mint egy czérnaszál; a két part sziklái sűrűen be voltak lepve kíváncsi nézőkkel; Blondintól jobbra, egy mérföldnyire látszott a vasból készült függő-híd, balra pedig a hirneves vizesés, vékony ködbe burkolva, csörgött szüntelenül, mig lábai alatt a folyó iramlott nagy sebességgel.

Blondin nyugott arcját s biztos lépteit szemlélve, senkisémm kételkedett a siker felett. A nézők közt egy sem volt, ki megbánta volna, hogy e látvány kedvéért oly messze utat tett.

Fehérhegyesgi utiképek: Borostyánkő vára hajdan.

Azóta Blondin még kétszer ismétlé kötélutját. Első alkalommal zsákok vitt fején. Julius 14-én pedig talyigát tolva maga előtt, minden megállapodás nélkül tíz perc alatt a tulparton volt.

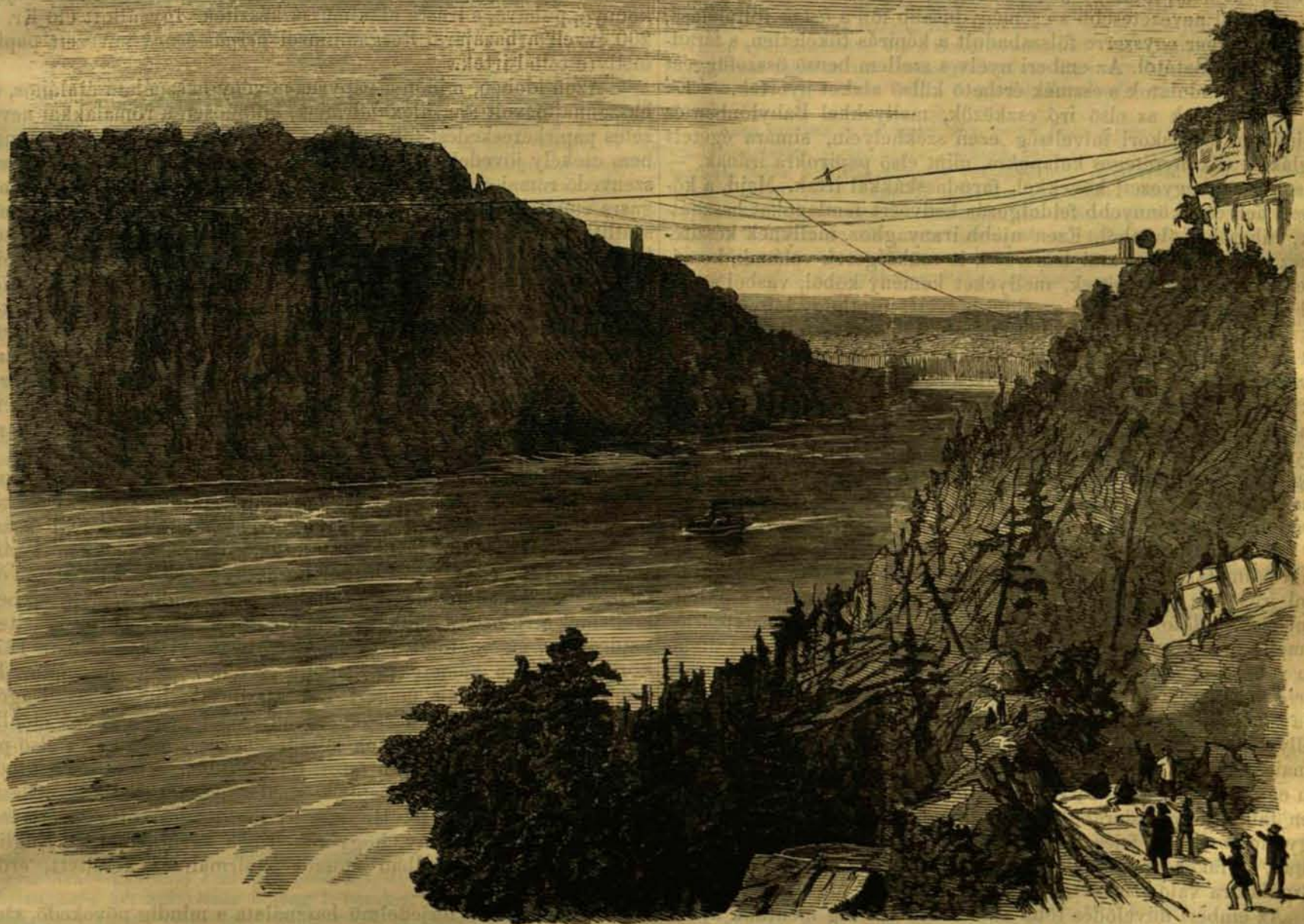
Ujabb hírek szerint éjszakának idején vándorolt keresztül egy szál kötélén a Niagarán. Hogy egészen sötétben ne kellessék e vékony uton járnia, röppentyűket és világító golyókat vitt magával. A mint utjának közepén volt, világító szerei elfogytak, mély sötétség uralkodott és csak a tömeg diadal-kiáltásaiból lehetett kivenni, hogy szerencsésen megérkezett a kanadai partokra. Ezután, hogy az öröm még nagyobb legyen, sötétben ment vissza. Utja 6—7 percig tartott. Annyira növekedik e vakmerőség, hogy utoljára még kételkedni kezdünk annak igazságán.

Az ember és a papiros.

A papirnak, az emberi művelődés történelmében olly fontos tényezőnek történelme, az emberiség történelmével szoros kapcsolatban áll.

megszerezni. — A régiek előtt e megbecsülhetlen kincs, ismeretlen volt.

Ha az emberi művelődés legelsőben nyilatkozó nyomait vizsgáljuk, látni fogjuk, hogy az ir-anyagok fejlődési története, az emberi szellem fejlődésének történelmével mindig karöltve halad. A nyelv fejletlen állapotában, ir-anyagra szükség nem volt. A természet adott az embernek a természeti szükségek, kívánatok, érzelmek kifejezésére egy másnemű nyelvet, melly nem alkalmas arra, hogy távolban levő emberekkel gondolatainkat, érzelmeinket közöljük, a *tagmozgatás nyelvét*, melly a siketnémáknál olly csodásan, olly kifejezésteljesen nyilatkozik. Majd kiemelkedett az ember ezen miveletlen vad állapotból, a nyelvképzés által gondolatainak alakot adott, melly alak a szóbeli kinyilatkoztatáson kívül szélesebb körű munkatért vett igénybe. Nem elégedett már meg, hogy

Kötéljáró a Niagara-folyó felett.

latban áll. Papir nélkül, a könyvnyomdászat kiszámíthatlan haszna, csak föltételes volna. — Európának, s általában az emberiségnek, olly magas fokon álló fejlettsége, melly a tudomány, művészet s ipar minden ágaiban nyilatkozik, papir nélkül aligha létre jöhetett volna; mert ez az egyedüli eszköz, mellynek segélyével a föld népei gondolataikat, s fölfedezéseiket egymással közölhetik. Valamint a vas minél nagyobb mérvbeni használata az üzleti tevékenység kiterjedtségét mutatja; épen ugy a papir elterjedt használata a szellemi fejlődés fokának legtermészetesebb hévmérője. Nem így volt hajdan, mint most, midőn csekély pénzért, papíron, az eszmék, gondolatok, — fontos találmányok egész tárházát képes az ember

benső isteni természeténél fogva az örökkévalóságról, mindenségről, s élete eseményeiről gondolkozzék, gondolatait, eszméit másokkal, s az utóvilággal is akarta közölni. Így teremté elő a szükség az írást. Ennek első durva alakai, csak emlékezeti jegyek, emlékek valának, halmok, kötömegek, faültetvények, karók által jelezve.

Az írás mestersége, a nyelv fejlődési fokának, s az ember szellemi előhaladásának mérfoka lön. A képirásban már az emberiség észrevehető előmenetelt tön, habár az íróeszközök u. m. kő, cserép, ék, véső, igen durvák valának is. A képirás mutatja azonban még, hogy az ember a természettel közvetlen összeköttetésben állott, abban élt és gondolkozott. A betűk is kivétel nélkül termé-

szeti tárgyak voltak. A legismertebbek az egyiptomi emlékeken található fel, s *hieroglyphéknek* mondatnak. Más népeknek is vannak illy írásaik, különösen Dél-Amerikában, kősziklákba vésvé.

Hogy a betűírás kifejlődése milly lassan történt, mutatja azon sajátlagos körülmény, melylyel a régi péruaiak gondolataikat érzéketleni, mintegy megtestesíteni törekedtek. Ez a *quipu*- vagy *csomóírás*, mellyről *Tschudi* természettudós, péruai utleírásában említést tesz. Evégre használnak egy főzsinórt, mellyhez sok mellék-zsinór, s lefüggő ágak erősítvék. Amaz a főgondolatot jelzi, egy különféle módon, művészién összegöngyölgetett s csomókra kötözött ág az egyes gondolat-részleteket jelenté. Az ágak sokszor különféle színre valának festve, a veres ág jelenté a katonákat, a sárga az aranyat, a fehér az ezüstöt, a zöld a gabonaneműt stb. Hogy az illy írás olvasása milly nehézséggel járt: mutatja azon körülmény, miszerint az olvasónak előlegesen kellett tudomást szerezni arról, hogy valamely quipu a népszámlálásra, adóra, hadra stb. vonatkozik-e; a honnan az Inkák uralkodója, kénytelen volt az illy írás értelmezésére bizonyos hivatalnokokat tartani. — Ezen tökéletlen írásmód később meglehetősen kifejtetett, s a Peru fensíkjain utazók, még napjainkban is tapasztalhatják, hogy a pásztorok nyájaik számlálásánál illy írásmóddal élnek. Az írásnak ezen neme, a kép és betűírás közt, mintegy középben foglal helyet.

Sokkal nevezetesebb s eseménydusabb lön a *betűk* föltalálása, mert az ember egyszerre fölszabadult a képirás tökéletlen, s fáradtságos használatától. Az emberi nyelv, s szellem benső összefüggést nyert, a gondolatok s eszmék érthető külső alakot nyertek. — Ék és véső valának az első író eszközök, mellyekkel Babylonban és Chinában, az őskori miveltség ezen székhelyein, simára égetett téglákra, vékonyréteges kőlapokra, mint első papirokra írának. — Később meghegyezett kövekkel, farudacsakkal írtak. Majd, a kőlapok helyett, könnyebb feldolgozás kedvéért fémlapokat használtak, hihetleg ólomból. Ezen újabb irányhoz, mellynek készítéséhez már némi vegytani ismeretek is szükségesek valának, keményebb karczolókat kellett, mellyeket kemény kőből, vashól s rézből állítottak elő. Később az ólom helyett, minthogy lágysága miatt nem volt alkalmas arra, hogy a mindig tökélyesbülő írásjegyeket az utókor számára fentartsák, keményebb anyagot használtak, nevezetesen a rezet. — Fábóli lapokra is írtak, majd viaszszal vonták be, s hegyezett ezüst rudacsakkal írtak reá. Ez idő tájban kezdék először írásra használni az állati belrészeket s állatok bőrét. Egyébiránt a folyvást előre törő emberi szellemet mindezek ki nem elégiték; mert minél inkább miveldött az emberiség: annál általánosabbá vált az írás minél czélszerűbb s könnyebb használatának kívánalma.

Az egyiptomiak a könyvek leírásához a fák leveleit, különösen a pálmafák leveleit használták. A honnan a görögök az egyiptomi írásokat „*phönici betűknek*“ nevezték, mert nálók a pálma; mint még a datolypálma napjainkban is, *phönixnek* nevezteték. — Némely természeti vad állapotban élő népeknél még ma is divatban van, szent könyveiket pálmalevelekre írni, mellyek azért *szent leveleknek* neveztetnek. Később a levelek helyett a fák sima külhéja használtatott, nevezetesen a hárs-, füz-, szil- és jávorfáké, mellyre tüvel, később fém-rudacsakkal karczolták a betűket. A rómaiaknál ezen fahéj *libernek* nevezteték. Ezen szó a latin nyelvben egy, több illy írott levelekből álló könyvet jelentett. Minthogy ezen fahéj (kéreg) darabok egyenlők voltak, az írott könyvek is, vagy helyesebben fejezetek, egyenlő nagyságúak s hosszúságúak voltak. A fakéregről csak egy lépés volt a len- vagy gyapjuszövet használatára való átmenetel.

Az emberi miveldés több ezer évein futólag mentünk át. — Nagy Sándor korához jutottunk (Kr. e. 336—323). Itt kezdődik az egyiptomiaknál a *papyrus-növény* használat; ettől származik a papír elnevezése. Ezzel az emberi miveldés történetében új korszak kezdődik.

Ezen nevezetes növény a cziprusfű családhoz tartozik, mellynek több faja nálunk is tenyészik temetőkön, s folyók partjain; s fűnemű levélesomóból álló, hosszú kerék, vagy három oldalú, kocsonya nemű anyaggal telt zöld virágot hajtának. A papyrus-növény Kalabriában, Sziciliában, Szíriában és Egyiptomban a folyók partjain tenyészik. Egész erdöket képez hosszú vastag, három szögű fénylő zöld száraival. Különös levélboríték van a szár tetején, melly több egyenesen álló, majd lefüggő vékony virágszálakat környez, mellyek ernyőalakulag egyesülvék, s csucsakon vi-

rágkelyhek vannak. Az őskori hagyományok szerint, ezen növény külhéből vitorla-vásznat, ruhát, kötelet, s az egyiptomi papok saruikat készíték. A papírt, a még teljes nedvvel bíró növény szárának finom kérgéből készíték; finom tör, vagy csigahéjjal vonták le a héjat a szárról, s több illy elmetszett héjat a Nilus vizével összeenyveztek, megszáritották, s csonttal kisimitották. Az így megszáritott papírt *Biblosnak* nevezték, innen a *Biblia* név. — Az ó testamentomban ezen növény „*Gome*“ név alatt fordul elő. A mai arabok *Burdihnak* nevezik. Ezen új ir-anyag használata czélszerűségénél fogva általánossá lön, s mint fontos kereskedelmi cikk, Egyiptom gazdagságát megalapítá; úgy hogy *Firmus* egyiptomi uralkodó azzal dicsekvék, miszerint a papírból bevett jövedelemből képes egy hadsereget eltartani.

Ezen papiranyag fölfedezése által a könyvek száma megszorodott. Könyvgyűjtemények keletkeztek. II. *Ptolomaeus* király *Cumenes* Pergamum királyával versenyzett nagyszerű könyvtárak felállításában. Sőt Cumenes elleni féltékenysége annyira ment, hogy a papírnak Pergamumba vitelét megtiltá, melly által Egyiptom lakói érzékeny veszteséget szenvedtek. A már nélkülözhetlenné vált ir-anyag eltiltása által előidézett közszükség újabb találmányokra vezetett. Pergamum lakói mindent elkövettek, hogy az eltiltott ir-anyag helyét ujakkal pótolják. Az állati bőrt hajlékonyá, puhává, s írásra alkalmassá készíték. Így állott elő Kr. e. 200 évvel a hazájáról Pergamumról *pergamennek* nevezett papír, mellyre tollal írtak.

Azon időben, midőn a papyrus-növény használata általános, és haszonhajtó volt: az alexandriaiak, különösen a rómaiakkal nevezetes papirkereskedést folytattak, s az erre vetett vám az államnak nem csekély jövedelmet hozott, midőn a folytonos pénzszükségben szenvedő római császárok a papír bevitelére vetett vámot olly magasra emelték, hogy az egyiptomiak Rómába papírost többé nem szállíthattak: Tiberius alatt fenyegető lázongás ütött ki a nép közt, mellyet csak úgy csendesíthetett le, hogy a meglevő papirkészletet, a senatus által egyenlően kiosztatta. Később *Theodorich* a vámot megszüntette, melly esemény e korban olly nevezetes volt, hogy azt *Cassiodor* az emberiségre nézve „*aldást hozónak*“ mondá. Az egyiptomi papír használata a XI. századig tartott, ámbar a drágább, de tartósabb pergamen, már előbb is háttérbe szorítá, míg végre a gyapjuból készített papírnak föltalálása, s az arabok általi behozatala Európába azt végkép kiszorítá, a használatból.

Ezen papír a legelső, melly az általunk jelenleg használt papírhoz leginkább hasonlít. Ez lön alapja az ujkorinak. Készítés módja következő volt: a gyapju-szövet szálait bunkóval zuzás által péphez hasonló anyaggá puhíták, aztán kisimitott deszkára teríték, megszáriták s kisimiták. Ez *görög pergamen* név alatt volt ismeretes a kereskedelemben. Azonban a mindig fejlődő emberi szellemet még ezen találmány sem elégité ki, mert az így készített papír lágú, egyenetlen és törekeny volt. A XIII. században 1270 körül kezdék a németek a kendert és lent e czélra használni. És minthogy a papírnak emberi kéz általi előállítás, fáradtságos, költséges volt, és a szükségelt mennyiséget nem is tudák előállítani: rájöttek a papírmalmok készítésének eszméjére. Az első papírmalom Nürnbergben állítottatott fel 1390-ben. Ezután rendkívüli gyorsasággal terjedt el a papír használata Angol-, Francia-, Olasz-, Spanyolországokban stb. Hogy milly fontosságú volt e találmány, mutatja azon körülmény, hogy *Spielmann* nevű német, ki Angliában 1588-ban Dartfordban először papírmalmot készített, érdemeiért lovaggá ültetett.

A papír nagy terjedelmű használata a mindig növekedő, szellemi tökélyesülés következtében, különösen a könyvnyomtatás feltalálása, a papírgyártásban ismét új korszakot állított elő. A szürke, tisztátalan éles kender nem felelt meg már a czélnek; újabb anyagot teremtett a szükség, s a találcsony emberi ész, s a megbecsülhetetlen kincsét föllelék a szemétkben, rongyban, ruhában stb. Ezekből készíték azon papírt, mellyre gyorsan s akadálytalanul lehet írni, s melly a könyvnyomtatásra is legalkalmasabb. A 16-ik századig csak közönséges írópapírt készítének, a nyomdapapírt később. Az emberi ész, miután a miveldésnek olly hatalmas lendületet adó, ezen találmány által célját érte, — mint fáradt vándor hosszas utja után, megnyugodott. Ahonnan épen nem meglepő, hogy 1820-ig a papírgyártó gépei feltalálásán s alkalmazásán kívül, a papírgyártás üzletében semmi új nem fordult elő. Ez időben kezdé

meg pályáját amaz új találmány, s azóta Európában s Amerikában több ezer illy gőzgép foglalkozik a papirgyártással s teremti elő azon roppant évi szükségletet, melly több mint 500 millió fontra s körülbelül 66 millió tallér értékre rüg. Egyébiránt, ha pontos statisztikai adataink volnának mindenünnen: az évi fogyasztás, a fentebbi számítás jóval felülmulná.

Az eddig mondottakból tehát kiviláglik, hogy a papir feltalálásának s fokonszintű fejlődésének történelme, az emberiség történelmével szoros kapcsolatban áll. A mint haladt az emberiség a tökéletesülés pályáján, a mint több-több tért hódított meg az emberi ész a tudományok, ismeretek roppant mezején; annál inkább érezte szükségét egy olly találmánynak, melly által egyik kor ismereteit, vizsgálódásait a másiknak, az utódoknak szellemi hagyomány, örökség gyanánt átadja. A papir anyaga eleinte durva, barnás volt, a találékony emberi ész idővel hóféhérré változtatta. A belsővel, a tartalommal, a külső alak is változott. — Hogy a papirgyártás minő fejlődésen, változásokon ment keresztül, míg jelenkori fokát elérte: annak rajzolása messze vezetne. E rövid vázlat, úgy hiszem, elég kimutatására annak, hogy az emberi mivéledés történetében a papir igen fontos tényező volt. *Kún Pál.*

László Károly levele Amerikából.

(A Vasárnapi Ujság számára.)

VIII. *)

New-York, É.-A., aug. 14. 1859.

Kedves olvasóim! A régi latin jeles mondatok némelyikét már el lehetne dobni, másokat pedig a jelen korhoz illőleg változtatni. P. o. a „vox populi, vox Dei“-t, legalább az európai szótárból ki lehet törölni, s ezt „Homo proponit, Deus disponit,“ hogy mikép kellene változtatni, az újabb európai eseményekből láthatni. De mit beszéltek! Hiszen csak azt akarom mondani, hogy, olly hamar, mint akartam és ígértem, Magyarhonba nem mehetek, s azért ezen közkedvelt lapba, leveleimet küldeni folytatom. Bárha egy darabig itt tartózkodom is az É. Státusokban, ezen s jövő néhány levélben még a Tehuantepek földszorosáról fogok írni, s nem az amerikai É. Státusokról. Részint azért, mert ez utóbbit már eléggé ismerik önök a hírlapok, utazók leírásai és az innen visszatért honfitársaink elbeszélése után; részint mert még nem mondtam el a Teh. földszorosról mind azt, mit arról tudni érdekes és érdemes. Ezuttal írni fogok az ottani nép tánczáról és zenéjéről. Mielőtt azonban a tánczról írnék, szükség, hogy az öltözetről szóljak egy pár szót.

A III. levelemben mondottakhoz ezt kell még adnom. Az első osztályú hölgyek (kereskedők, hivatalnokok és nagy földbirtokosok nejei és leányai), rendszeren hosszú dereku s rövid ujjú ruhát viselnek, gyakran igen drága, finom szövetből. Az abroncsot még ott egyébre nem használják, mint faedények abroncsolására. Hajukat, rendszeren, két farkba fonva hátul lelógatják s hajadon fővel járnak, kivéve ha lovagolnak, midőn férfi-kalapot tesznek fel. Harisnyát és cipőt viselnek, s a legelmaradhatlanabb czikk a legyező, melly rendszeren pompás mű és igen drága. Ezt ok bámulatos ügyesen tudják kezelni. — A közép osztályú asszonyok, kik rendszeren kevert vér, derékaltan ruhát hordanak, mellyek ünnepekre igen finom, drága francia szövetekből vannak készítve. Ingeik ujjai rövidek s széleik 3—5 hüvelyk széles finom fehér csipkével vannak hosszabba pótolva. Ezek legyezőt nem hordanak, a cipőt meztelen lábra húzzák fel. Hosszu, fekete, gyönyörű hajukat két farkba fonják hátul s a fej körül kanyarítják koszoru alakban, s a fonadékba, néha csak egy oldalon, gyakran mind a két oldalon, s nem ritkán körül virágocskákat dugnak levél nélkül. Hátul a hajba egy fekete 2—3 hüvelyk széles, nagy szarufésű van tűzve, melly a fejet félig körül éri, s melly aranyal és drága kövekkel pazarul van ékesítve, s ára 15—100 dollár. A nagy fésűn kívül sokaknak van két kis, színtén arannyal ékesített fésűje, mellyeket néha oldalt tűznek a hajba, néha pedig a nagy fésű közepében, a fej tetején, egyiket a másik elé. Vállaikra viritó színű, tarka selyem kendőt tesznek magyaros módon, mellynek széle elől arany melltüvel van összetűzve. Arany gyűrűket nem igen hordanak, de tánczvizgalomban nyakukról hosszú, néha két aranyláncz is lógg le hasukig, s azon vagy egy arany kereszt, vagy valami medaillon. Elálmélik az ember, midőn illyen finom szövetbe öltözött s arany ékszerrel terhelt barnás bőrű asszonyokat olly viskóból lát kijöni, vagy az előtt ünnep délutánokon alacsony székeken ülve, mellynél a magyarhoni istálló is sokkal különb. A sál elmaradhatlan része öltözetüknek. Ezt ok vagy nagy kendőként vállaikra kanyarítva viselik, ingöknek derekukon való eltakarására, vagy azzal a fejüket is beborítják, hogy azt is fedjék az égető naptól. Sál-t visel minden nőszemély, a járnai kezdő kis lánytól, a járnai már alig tudó agg asszonyig, az indián asszonyokat kivéve, kiknek öltözetét III. levelemben már leírtam.

Az alsó osztályú indiánok, tudtomra, soha sem tánczolnak. Az első és közép osztályúak tánczai egymástól épen úgy különböznek, mint Magyarhonban a mivelt osztály tánczai különböztek az alsó osztályétól, a körmagyar behozatala és a csárdás általánosítása előtt. A Tehuantepek földszorosi első osztályúak tánczai az Európából áhozottak, u. m. keringő, polka, francia

négyes és „contra-táncz.“ Ezeknek nemzeti tánczuk nincs, s ezeknek zene-műszerei hegedű, trombita, fuvola, klarinet, guitarre és bőgő. A középosztály táncza nemzeti és sajátos. Ezeknek tánczvizgalma „Fandango“-nak nevezetik, míg az első osztályúaké „baile“-nak hivatik. Az idegennek, a fandangoba belépve először az tűnik fel, hogy csak nőszemélyek tánczolnak, s a férfiak csak nézők, mert férfit tánczolni látni ritkaság. A zeneműszer vagy „malimba“ *) vagy 4—5 különböző nagyságu gitár, mellyek közül a legkisebbik, s melly előjátásra szolgál, alig nagyobb egy nagy ember tenyerénél, vagy a gyermekjátékul a fababosok által árult hegedűnél. A zene, mellyen tánczolnak, alig nevezhető egyének, mint élénk zörgésnek, mellyhez a nézők s néha a tánczolóok közül, hol egy hol más vállalkozó dalol, azaz fülsértőleg ordít vagy sikolt. A tánczot, most, fogalomszerzés végett leírom. 1—6 pár nőszemély közre két sorban, egymással szemközt. Ujjaik hegyével ruhájokat mind két oldalon megcsipve, azt egy kissé kitarthatják és lebegtetik, s az időt pontosan megtartva csoszognak, tipegnek, topognak s doborognak. A doborgás a dal második részében olly erős, hogy azt az ember 8—900 lépésre is hallja; mert ha nem ollyan szobában tánczolnak, mellynek deszka padlózata alól üres, hanem föld, vagy pedig künn a szabadban tánczolnak, akkor deszkából szegeznek össze egy táblát, mellynek széle hossza mintegy hat láb, s ezen tánczol 3—4 pár. A dal minden verse után a párok helyet cserélnek. Ez így megy, míg a dalnak minden verseit el nem dalolták vagy a tánczolóok el nem fáradtak.

Este, 8 órától éjjel után 2—3 óráig, mindig ugyanazonféle tánczot járnak. Igaz, rendszeren csak a nőszemélyek tánczolnak, de azért a férfiak is vesznek abban részt közvetve. Ugyanis általános szokás az, hogy a férfiak néha kalapjukat a tánczoló hölgyek közül annak a fejére teszik, mellyik egyiknek s másiknak tetszik. Ez a férfi részéről kitüntetés jele, hogy ha nem érzelme nyilatkoztatása. Ha a tánczoló nőszemély azt elfogadja, azt az egész táncz alatt fején tartja. De megesik néha, hogy egy másik, vagy több férfiak tetszik ugyanazon leány, s mindegyik odaadja a kalapját a tánczos nőnek.

Ezen esetben a nő egyet sem tart a fején a táncz alatt, nehogy megkülönböztetéssel sértse azokat, kiknek kalapját nem fején, hanem kezében tartaná. Néha a férfiak annyira versenyeznek egymással, hogy öltözetük minden nélkülözhető darabját, mint kalapot, zsebkendőt, derék selyemövet s több effélet mind a tánczosnőre aggatják. A nő, a tánczot végezve, helyére megy, s a férfiak az általadott ruhadarabokat tőle kiváltják, nem csókkal, mint Magyarhonban a zálogokat, hanem pénzzel, mellynek mennyisége a férfi erszényétől, könnyelműségétől és indokától függ, s $\frac{1}{16}$ -tól 5 dollárig szokott változni.

A szegény gatyás mexikói $\frac{1}{16}$ dollárt (mintegy 8 pkr.) ad, melly a legkisebb pénz Minatitlan körül; a boltos-legények s józan külföldiek $\frac{2}{8}$ — $\frac{1}{8}$ dollárt adnak, s a pálinka-, vagy szerellem-ittas, vagy nemtelenczélú hajókapitányok s utazók 5 dolláronkint vesztegetnek el 20—40 dollárt egy éjjel kalapkiváltásra. Gyakran csak egy nő áll ki a középre, s tánczol magánosan.

Ezt rendszeren kalapnyerés végett teszik, s a szépek ritkán mennek vissza helyükre kalap nélkül. Megtörténik néha, hogy egyik vagy másik férfinak kedve kerekedik a már tánczolás végett felállott nők egyikével tánczolni: azon esetben ő a kedvelttel szemközt tánczoló nőt megkéri, hogy helyét engedje át. S így a férfi tánczol, de a tánczot neki hagyni el először nem szabad, még akkor sem, ha első tánczosneját más nő váltotta fel. Pedig ez szokás, hogy illyen esetben a nők egymást felváltják, s ha csak a férfit is fel nem váltják a férfiak, az szegény jobban izzad, mintha gőzfürdőben dörzsolnék s gyurnák. A pénznek a fentebbi módon leirt pazar vesztegetése csak Minatitlanban történik a Tehuantepek-földszoroson, mint a hol sok külföldi fordul meg. A tartomány belső részében $\frac{1}{16}$ dollárnál többet nem adnak, s évekkel ezelőtt még nem is pénzzel váltották ki a kalapot, hanem virággal. Azt hiszem, hogy a pénzzel váltást a külföldiek hozták be, részint mert virágjok nem volt, részint mert czéljok rendszeren megvesztegetés vala. Jelen voltam egyszer, midőn egy gatyás szegény házaló vándorkereskedő, egy tarisznyácskával nyakában, a nézők közül előlépett, és időrongálta kalapját a tánczosnők egyikének fejére tette. Ez feltűnő nem volt. A nők a táncz után helyre menve, a mi vándorunk a választottjához ment, attól kalapját átvette s a nő kezébe valamit tett. A nő azt megnézte s nevetett; szomszédjainak mutatta s azok is nevettek. Hogy mi volt az adomány, csak akkor tudtuk meg, midőn azt (egy fehér és egy rózsaszínű szép virágocskát) a hajába tűzte. A szegény vándor azon virágot tisztabb szívvel s nemesebb érzelmmel adta, mint a külföldiek az 5 dollárt adják; de a pénzkeresés végett tánczoló nők azt méltányolni nem tudják. Minatitlanban szolgálót még 8—12 dollár havi-fizetésért sem kapni, mert a hét estvéjén, u. m. szombat és vasárnap estve, tánczolásal többet keresnek, s egész héten kenyélhetnek. Minatitlanban a „fandango“-járó nőszemélyek között 14 évesen felül érelyest találni nehezebb, mint fehér hollót. Mindez — mondhatni — az idegeneknek tulajdonítható. Megjegyzendő, hogy a nőszemélyek általános szokás szerint egyedül szoktak járnai mindenütt, éjjel-nappal, illedelem-sértés, gyanúsítás nélkül.

Fentebb említém, hogy a nőszemélyek fejkül, hajuk fonadékába virágokat tűzögetnek. De különös az, hogy ott a forró égaljban, hol az egész éven át a legszebb, illatos virágok nyílnak, igen sok nőszemély hajékul silány csinált virágot használ. Szokásuk némely tánczosnőknek az is, hogy virág

*) A „malimba“ hasonló a Magyarhonban is látható üveg harmonikához, azon különbséggel, hogy a malimbában a hangokat nem üveg, hanem acél vagy keményfa vékony darabocskák adják 2—3 guttapercha kalapocskával verve.

*) Lásd Vasárnapi Ujság 1., 5., 9., 22., 25., 29., 30. számait.

helyett szalag, vagy egyéb hajéket tesznek fel, s néha azon célra hajukba „cucullo“-t *) tűznek, mellynek lámpavilágnál világos, kékesfehér, erős, kellemes fénye van. Néha szoknyájuk alja körös-körül ilyen fénybogárral van ékesítve.

Indián nőszemélyek a III. levelemben leirt módon öltözve a „fandango“-ba ritkán mennek még nézés végett is, s ha mennek, meztelenségüket sállal takarva ülnek. Épen jelen voltam egykor a fandangóban, midőn egy vidéki félmeztelen indián leány jött be. Nem szükség mondani, hogy minden jelenlevő szeme, de kivált a külföldi férfiaké, reá fordult. Ezt ő észrevette, mint szintén az okot is. Zsebkendőjét vett elő, azt két sarkánál fogva nyakába kötötte úgy, hogy az mellét betakarta, s ő békén ülhetett. Még csak azt kell megjegyezni, hogy, mint VI. levelemben már mondtam, a szivarozás mind a két nem között általános. A fandangóban is a nőszemélyek csak úgy szivaroznak (mert Mexikóban nem pipáznak), s talán több édes pálinkát isznak, mint a férfiak. Mert rendszeren egyik vagy másik férfi a nőszemélyek számára rendel egy üveg édes pálinkát. Ezt a pinczér (mert a fandango mindig korcsmában van s a zenészeket a korcsmáros fizeti) két pohárral egy tálczán körülhordja, s minden asszonyt, nézőt úgy, mint tánczost, azzal megkínál, s inni erőtetni a szemérmesecekket.

A Tehuantepek földszorosai, mondhatnám, a mexikói köznépek a rendszeres egyedüli zeneműszere a *gítár*, s az olly általános, hogy alig van legény, ki azon játszani nem tud. Dallásuk fülsértő, mert a hang igen keveset változik, s tele torokkal ordítanak, s a férfiak rendszeren erőtetett asszonyos hangon nyikorognak. A köznép, dalait maga gyártja, mint a magyar szokta. Mutatványul szeretnék önöknek most néhányat küldeni, de azt hiszem, ott alig találkoznék valaki, ki azt magyarra átfordíthatná; hanem ígérem, hogy mihelyt többre haladok a spanyol nyelvben, küldök önöknek néhány mexikói népdalt hű fordításban.

Isten áldja a hazát s önöket.

L. K.

Jó és olcsó szecs-kavágók.

A mostani körülmények között igen nagy fontossággá vált, a gazdaközönségre nézve, a gépek beszerzése. Ez érdemben két dolog szükséges, t. i. először: hogy a gép tökéletessége és szilárdsága mellett, céljának minél jobban megfeleljen, másodsor: hogy ezen tulajdonai mellett is az árba nézve tulságot ne idézzen elő, vagy röviden mondva, hogy célszerű és jutányos legyen.

Az ős beköszönt és sarkában a tél. A marhák és a mezei gazdasághoz való hasznos állataink téli takarmányozása a mostani időben mindinkább a belterjességre szorítkozik. A belterjes takarmányozáshoz pedig okvetlen olly gépek szükségesek, mellyek által az előmozdítható; ha tehát egyik vagy másik gazdaság vezetője azt rendezni akarná, szüksége van jóféle *szecska- és répvágókra*.

A központi Magyar Gazdasági Egyesület s a megyei gazdasági egyesületek által időszakonként rendezett gazdasági gép- és eszközkiállítások, ismeretterjesztés szempontjából nagy érdemekkel bírnak, és azok nagybecsű bírálatait az érdekelt gazdaközönség bizonyosan mindig figyelemmel kíséri, mert nagy részt, azok észrevételei nyomán nyerhet a gépek vagy eszközök célszerűségéről biztosságot, de mindamellett még sem lesz fölösleges, e tárgyban néhány szót említeni.

A f. é. június 4-kén tartott gazdasági gép- és eszközkiállítás

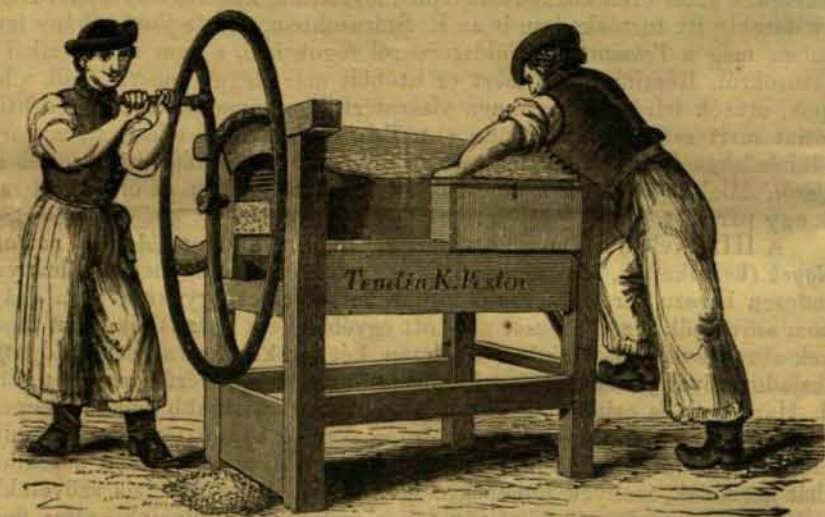
*) A „cucullo“ (olv. kukuljó) akkora forma fény-bogár, mint egy közepű nagyságu tóknag. Hátán van két kerek fénypont, melly olly erősen fénylik, hogy világánál három hüvelyknyi távra olvasni lehet.

L. K.

alkalmával Pesten, a mi a szecs-kavágókat illeti, a *jury* bírálatának második pontja következőleg hangzik:

„*Temlin Károly*, pesti gépész 118. sz., egyszerű gépe, ára 55 ft. szilárd, jó szerkezetű, könnyen kezelhető és hajtható, kiváltképen pedig kisebb gazdaságokba (tartósságánál, valamint szapora munkájánál fogva) nagyon ajánlható levén, ezüst éremmel jutalmaztatott. Váltott erővel vágott egy ember vele egy negyed óra alatt 12 $\frac{1}{2}$ véka 4 vonal hosszú szecs-kát“ stb.

Azóta, mint afféle előre törekvő iparos- és üzletember, *Temlin Károly* is, egész figyelmét arra fordítá, hogy még tökéletesebbet teremtsen, melly célját el is érte, kieszközölvén, hogy 3–4 vonalú, és a szecs-kavágó oldalán e célra helyezett, egyszerű sróf igazítása által három féle különböző hosszúságu szecs-kát is képes vágni. Különösen nagy figyelmet érdemel a nagyobbféle, 10 hüvelyknyi toroknyílással ellátott saját találmányu szerkezet szerint két ember-erőre készített szecs-kavágója, melly minden eddigi, két ember-erőre, sokféle rendszer szerint készített szecs-kavágók között, igen könnyű kezelése, munka eredménye és ára különbsége miatt, az elsőseget megérdemli, *mivel hajtása kisebb erővel jár*, miután azon ember, ki a szalmát rakja, lábával segít a hajtónak, még pedig ollyan erélyes és erő-sebességet szaporító könnyű és egyszerű szerkezet által, miszerint ezen szecs-kavágókkal két ember annyit végez, mint más illy szecs-kavágónál három ember. Ezen szecs-kavágó képes egy nap alatt 100–130 p.m. kisebb, vagy hosszabb rendű szecs-kát vágni. Ára, mint a hirdetésekben olvastuk, 75 ft. ausztr. értékben. — Minthogy a szóban levő szecs-kavágó összes műtani szerkezete a többiektől egészen eltér; *Temlin Károly* bátran saját találmányának nevezheti, mellyre szándéka is, mint halljuk, kizárólagos szabadalmat szerezni. — A két ember-erőre készült szecs-kavágó az ide mellékelt ábrán látható.

Az említett gép, a f. é. október 2-kán Török-Szt.-Miklóson tartandó gazdasági gép- és eszközkiállításán, bizonyosan magára vonandja a gazdaközönség figyelmét.

T Á R H Á Z.

Hegedüsné temetése.

Mint a P. U. mult számában jelentettük, f. hó 19-én este 7 $\frac{1}{2}$ órakor villámként futotta be a hír a színházat, hogy Hegedüsné szül. *Bodenburg Lina*, e nagy tehetségű és közkedvességű fiatal színésznő meghalt! Bár csaknem mindenki tudta, hogy súlyosan beteg, a szomorú hír mégis megdöbbentőleg hatott, senki sem akarta elhinni. A rossz hír fölött olly örömet keltelkedik az ember, s olly hajlandó az ellenkezőt elhítenni magával, bár a legkisebb körülmény sem szól mellette! Sokan még akkor is kételkedve rázták fejüket, midőn a szomorú valóról már meg voltak győződve. S ez nem is csuda; hiszen halála előtt egy héttel még gyönyörködhettünk kedves játékában, elragadón szép énekében. Folyó hó 11-én lépett föl utolszor a „Csikósban“, akkor még legtávolabb sejtelmünk sem volt arról, hogy csak halálos ágyán fogjuk őt viszontláthatni. Rögtöni halálának oka az volt, hogy meghülés következtében béglyuladásba esett, mellyből a legmondosabb orvosi ápolás sem birta megmenteni. Ifjusága legszebb virágában, maga előtt a legfényesebb jövőt látva, ugyazólván pályája kezdetén érte utol a halál.

Temetésére folyó hó 21-én d. u. 3 órakor roppant néptömeg gyűlt össze a vasutczában: ott feküdt a kedves halott, ki még csak huszonkét tavasznak örvendhetett; midőn a halál eljegyzé menyasszonyául. Rokon, barát és ide-

gen, gazdag és szegény sietett megadni neki a szomorú végtiszteletet. A szokásos vallásos gyászszertartások után a gyászmenet a Sándor-utczán és országuton áthaladva, a színház elé ért, hol a beszentelés történt. Midőn azt énekeltek: „Oh sirjatok, oh sirjatok!“ a körülállók arcain mély megindulás tükröződött, s a legbensőbb részvét könyétől nem egy szem ragyogott. Mindenki mélyen érezte, mit vesztett színházunk Hegedüsnében. A gyászkiábrát nagy része kikísérte őt a temetőbe, hogy körülállja azon kis szűk lakást, melly örökre eltakarta szemünk elől. Nyugodjék ott békével a kiszenvedett, mélyen sujtott férje pedig leljen vigaszt mindnyájunk őszinte részvételében!

Gróf Fáy István véleménye Liszt Ferencz legújabb állításairól.

Nemzeti zenénk egyik legilletékesb ismerője, zeneirodalmunk régi tekintélye s Liszt Ferencz személyes barátja, gróf Fáy István szintén megszólalt a most fenforgó zenevitában. Szavazata bizonyosan megérdemelt figyelmet fog gerjeszteni az illető körökben. A nemes gróftól a következő, bizalmasan írt sorokat vettük e napokban:

„Épen e perczen jövén haza a rohitsi fürdőből, hová 4 évi betegségem szomorú következei készítenek menni évenként, kezembe akadt Liszt Fe-

rencz meggondolatlan állítása, miszerint a magyarnak nincs zenéje, hogy a magyarok csak a cigányok zenéjét fogadták magokéval! Boldog Isten! mi csoda haszontalan állítás már az! — Ezt Lisztől nem vártam volna! — A mit ő mond, már csak történelmi tekintetben sem áll. A magyar zene legrégebb hangszere a tárogató. Ezen hangszereken zengették a magyar hangokat legrégebb időkben. E hangszert pedig a magyarok Ázsiából hozták be, Könyves Kálmán királyunk idejében, az ő asztalánál a magyar dalosok magyar nemzeti dalokat énekeltek a hölgyekkel. Magyar egyházi énekek pláne szent László idejéből is ismeretesek! Már pedig a cigányok csak Zsigmond alatt jöttek hozzánk! Ergo! — A magyar nótá mind magyar népdalokból eredett, a nemzeti zene eredetisége a népdalokban rejlik, s a nemzet keblében és a nép között támad; millió nép-melódia keletkezett már a magyar népben, a miről soha egy cigány sem tudott semmit. Valóban megfoghatatlan, hogy olly nagy elméjű ember, mint Liszt, hogy állíthat ilyes valamit, a mi igazán neveléses! Hiában, csak így van az, mikor külföldön nevedünk, nem ismerjük a nemzet multját, jelenét, és a magyar nép sajátját! Épen a zene az, a miben a magyar olly páratlanul eredeti!

Hanem Lisztet tán az hozta ezen hibás gondolatra, hogy régebb időkben sok cigány tünt ki a magyar zenében. Hogy 1600 esztendőben Barna Mihály, 1700-ban Czinka Panna, később Hiripi és Sugár működtek, az igaz; hogy a mult század végén, és a mostani elején, Arvai, Bihari, Csóri, Tyutyu, Bunkó el nem enyésző nevet szereztek maguknak, az is igaz. Csermák cseh születés volt, s régebb időkben Lavottát és gróf Sztáray Mihályt kivéve, a cigányok sok celebritást mutattak fel, sőt Boka Károlyban, Farkas Miskában, Patikárusban stb. mai napig is mutatnak! De ez azért mind semmit sem nyom a latban; mert a cigányok csak az anyagot használták, de az anyag, a lélek, mindig a magyaré volt!

Spanyolországban a cigányok szintén énekelnek, gitároznak, mandolinoknak, tamburinoznak nemzeti dalokat, de azért a spanyol zene csak spanyol vér szüleménye!

Bizony, bizony, Liszt Ferencz barátom nagyot hibázott, a nemzet szent tulajdonát sértette! és alaptalanul!

Azért tehát meg kell Lisztünk állítását czáfolni! de azért hazafiságát ne bántuk, mert ő sok áldozatot tett a haza oltárára, ámbár nem szóval, de tettel volt hazafi! Ő reá büszke lehet a nemzet. Talán csak elhamarkodásból történt állítása.

A Vasárnapi Ujság 37-ik számában felszólítottam, hogy Lisztet külföldi lapokban czáfoljam meg, — ezt meg is tettem volna, hogy ha nem tudnám, hogy azt már mások teljesíteni fogják. Irtam magam levelet is Lisztnek, hol kereken megmondtam neki az igazat. S remélem, jóvá teszi hibáját s jövőre óvatosabb lesz állításaiban. — Gróf Fáy István, az uralkodó máltai rend vitéze.

Irodalom és művészet.

+ (Az „Uj Magyar Museum“ VIII-ik (augusztusi) füzeté, s mellette a „Magyar Akadémiai Értesítő VI-ik száma megjelent. A muzeum füzet tartalmát teszik: „Szenczi Molnár Albert emlékezete,“ gr. Kemény Józseftől. „A magyar képzők és ragok a szanszkrit nyelvtudomány világában“ (befejezés), Lubóczy P. Ferencztől. „Az Eszterházy család nemzékrendét illető eredeti följegyzések,“ közölve báró Révay Ferencztől. „Irodalmi napló.“ Az „Akadémiai Értesítőben“ három székfoglaló van: Szilasy Jánosé: „Nemzeti és egyéni fejlődés.“ — Fábian Istváné: „Nyelv, nyelvkülönbség és nyelvrokonság.“ — Czinár Móré: Györmegyei Sabáriáról.“

+ A „Budapesti Szemle“ harmadévi folyamára Csengeri Antal előfizetést hirdet. A vállalat fontosságát elég egyszerűen megemlitenünk, annak hosszú bizonyítgatását fölöslegesnek tartván. Hogy e maga nemében nálunk egyetlen vállalat pályájának ezutáni folyamában teljes részvétellel találkozzék, szívünkben ohajtjuk már csak azért is, mert a szerkesztő a felhívásban azt mondja: „A közönség ez évi részvéte határoz e vállalat sorsa fölött.“ Valóban szégyenére válnék a magyar nemzetnek, ha közönyössége egy illy vállalatot megbukni kényszerítene. — Előfizetési ár az egész tíz füzetes folyamra 10 ujft., félévre vagyis öt füzetre 6 ujft. Kiállításra és terjedelme hasonló lesz az előbbi folyamokéhoz. Teljes számú példányok az első és második évi folyamokból is kaphatók.

+ (Az „Ifjusági Plutarch“ kiadói Pápa előfizetést nyitnak e vállalat második évi folyamára. A megrendelések f. é. okt. 10-ig a pápai kath. gymnasiumhoz intézendők; a pénzösszegek csak minden egyes füzet megjelenése után küldendők be. Egy-egy füzet megrendelési ára 53 ujkr. (bolti ára 70 kr. leend.) Pesten Ráth Mór könyvkereskedésében is lehet megrendeléseket tenni. A vállalat első évi folyamára úgy itt, mint Pápa kiadóknál is, még folyvást kapható.

+ („Mezei virágok.“) Illy cím alatt jelent meg Bibok Lajostól egy kis dalfüzér Vácson. Egy kis belepillantás a füzetbe elég arra, hogy lássuk, milly szintelen és illattalan „virágok“ vannak benne. Apáink bátrak voltak a harcban, a mai fiatalság tán még bátrabb zsenge kísérletei kiadásában. Bibok ur, mint hírlík, a „Bánatos szív“ kiadásától, mellyre már előfizetést is hirdetett, elállott. Ez, ha igaz, olly nemes elhatározás, melly teljes méltánylásra számíthat.

+ (Herz nyomdájában) következő című munka jelent meg: „Utmutatató, tagosítási és urbéri rendbeszedési perek felszereléséhez megkivántató nyomozások, bizonyítékok és okiratok megszerzésénél eljárás körül, a cs. k. szolgabírói hivatalok, járásbíróóságok s kerületi hivatalok, bírók, ügyvédek és felek használatára példák és mintákkal ellátva; írta Stir József, kiadta Szilágyi Virgil.“ Ára 1 ft. 20 kr. ujp. Ráth Mór bizományosa.

+ (Kertbeny) a hirhedett, de szorgalmas fordító, most „Petőfi Sándor elbeszélő költeményeit“ szándékozik kiadni német fordításban. E füzet tárgyai lesznek: Tündéralom, János vitéz, Szécsi Mária, Bolond Istók és a Lehel kürtje. Ohajtjuk, hogy a költészet muzsája ezuttal jobban megihlesse Kertbenyt, mint midőn Petőfi kisebb költeményeit fordította.

+ (Arany János és Szász Károly) ujonan választott akadémiai tagok érdekes székfoglaló felolvasásra készülnek. Az első „Zrinyi a költőről,“ az utóbbi pedig a „Költői műfordításokról fog felolvasni.“

+ (Zajsoni „Kordalainak“) harmadik kiadását, mint a „P. N.“ írja, Pfeiffer (Könyvek jutalomjátékául) a „Tündérujjak“ című szép új francia színművet választá.

+ (Lendvai) Dobsának „Guttenberg“ című, szerző által versekben átdolgozandó drámáját választá jutalomjátékául.

+ (Jókai Mór „Kétszaru ember“) című regényéből a „Nővilág“ szerint Benedek József szegedi színész szindarabot csinált. Kívánatos, hogy e szindarabnak minél kevesebb szarva legyen.

+ (Bécsben közelebbi-írói segély-egylet alakult), mellynek czélja: a szűkölködő írók és journalisták fölségelése. Nálunk is már néhány év előtt megpendítették ez üdvös eszmét, de akkor még nem volt kivihető. A „P. Napló“ egyik közelebbi számában újra fölmelegíti e tárgyat, mint ollyat, mellynek kivitelére most itt az idő! Jótékony intézetek fölláttása, írja a nevezett lap, nemcsak a keresztyén államokban, hanem a mohamedánoknál sincs tiltva: ez több mint keresztyéni, tisztán emberiségi tény. S valóban nem elmaradás volt-e, hogy míg a mesteremberek, kereskedők részére, — nem is említve a katonaságot és hivatalnokokat — léteztek különböző jótékony intézetek, az írók részére, kik a civilisációnak és egy nemzet dicsőségének, mondhatni, első sorban álló munkái és néha életüket feláldozó bajnokai, semminemű jótékony intézet nem volt, szerencsétlenség, elaggás esetére? — Mi teljes bizalommal hiszszük, hogy e rég táplált ohajtás egy kis erély és buzgalom mellett most teljesebbé mehet, annyival inkább, mivel egy kis pénz-alap e czélra néhány évvel ezelőtt nálunk is összegyűlt már.

+ (Jókainé Nagyrádon) legközelebbi vendégszereplése alkalmával ottani pályatársaitól emlékül egy ezüst tálcát kapott, e fölirattal: „Jókainénak vidéki pályatársai;“ a tálcát széles nemzeti szinszalag díszíté, s a szalagon Molnár társulatának névsorozata olvasható.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

⊙ (Egy kis gabonabörzei vita) keletkezett a „Pesti Napló“ magyar és „Pester Lloyd“ német politikai napi lap közt. A P. N.-ban ugyanis Jellinek Mór ur adatokkal bebizonyította, miszerint a P. Lld., egyik bécsi gabonabörzei azon tudósítása, hogy az ár emelkedett volna, nem igaz és azon igen helyeselhető figyelmeztetést teszi, miszerint a P. Lld.-nak nem kellene e tudósításokat a vidéki természetek és kereskedők tévutra vezetésére felhasználni, mi, mint üzleti fogás, néhány bécsi és pesti gabona-nagykereskedőnek sziros falatokat vihet ugyan bendőjébe; de másrésztől számtalan természetstől s kisebb kereskedőt tévutra vezet, s roppant összegekben megkárosíthat, sőt végkép meg is buktathat. Erre a „P. Lld.“ maga igazolására azt feleli, hogy őneki hiteles tudósítója van Bécsben. Jellinek Mór ur pedig válaszul ismét adatot hoz fel, melly szerint a „P. Lld.“ bécsi tudósításai nem teljes hitelűek, és igéri, hogy ezen egész ügy kimerítő előadását, idő és hely hiányában, más helyre és időre halasztja. Ohajtjuk, hogy minél előbb megfelelően ígértének; mert ha a nevezett lap tudósításai csakugyan nem lelkiismeretesen kezeltetnek, akkor méltó arra, hogy a kisebb kereskedő és természetstő osztály, valamint a magyar lapok egy jó nagy része is, más és hitelesebb forrásokból merítsen tudósítást, és ezáltal megóvja magát a tévutra tántorodásból reá háromolható anyagi kártól. A lapok hivatása az igazságot képviselni és hirdetni.

— (Minthogy a szüret küszöbén vagyunk), nem lehet eléggé ajánlani a szőlősgazdáknak a zárt erjedést. Magam borán tapasztalatból állíthatom, hogy mind zamatra, mind kedves izre és erőre felülmulja a közönséges erjedést. Egy-egy hordóra a gépezet készen kapható Pesten, Lang fazekas mesternél, a két nyul-utczában, 50 uj krajczáron. — Sst. Gy., gyógyszerész.

⊙ (Az érmelléki borkereskedő-társulat) alakító választmánya örömmel győződött meg az elenyészett 1858. év május 30-án Diószegen tartott verseny-borkiállítás alkalmával arról, hogy a midőn a borkiállítással a közfigyelmet akarta felébreszteni, a bortermelő közönség tetszését is megnyerte. Ez által buzdítatva a választmány, azon alkalommal, hogy megbízóit közgyűlésre hívja össze, egyszersmind intéz Érmelléki borkereskedő közönségéhez, fölhíván azt egy bor- és szőlőverseny tartására. A Nagy Lajos választmányi elnök által aláírt „Szózatban“ a következőket olvassuk: Hogy a közgyűlés minél népesebb lehessen, Debreczen városa őszi, ugynevezett Dienes napi országos vásár idejét tűzi ki azon biztos reménnyel, hogy azon időben, mind az érdeklettek könnyebben vehetnek részt a válságos alakító gyűlésben és kiállításban, mind a közönségnek több alkalom nyújtatik az eddig nem méltányolt Érmelléki terményével megismerkedni, s egyszersmind meggyőződni arról is, hogy hazánk és vidékén milly temérdek kincs vár a nagy közönség kívánatára. E czélra vezető eszköznek véli a választmány, hogy: a) A kiállításra küldessék be lehetőleg minden faj szőlőből két vagy legalább egy példány venyigével, levelével együtt, a tulajdonos leírása mellett, hogy mi néven nevezetik az illető helyen, s minő és mennyiségre nézve millyen bora van, hogy így a helyenkint külön nevezet alatt levő egy faj

szőlők ismertethessenek meg, azon faj szaporíthatassék, mely a világ izlését nyeri meg a borával. — *b*) Az érmelléki borkiállításra 1858-ban elfogadott üveg e kiállításra is szabályszerűen meghagyatott, s annál fogva egyedül ezen üvegekkel lehet a versenykiállításban résztvenni, még pedig a mondott évben czélszerűnek bizonyult eljárással, hogy t. i. minden faj borból legalább két példányt leszen beküldendő, s hogy az üvegek a tulajdonos tetszése szerint bedugaszoltatván, az üveg szája egyszerűen fekete szurokba mártassék, azután egy szelvény zöld papiros fehér oldalára a tulajdonos felírja saját nevét, s a termés helyét, a bor minőségét, bakator vagy közönséges bor-e? s melly evi termés, és ezen jeligés levelet összehajtva, hogy elolvasni ne lehessen, az üveg feneke mélyedésébe beragasztja. Azonkívül, hogy a rendezésről illető osztályába soroztathassék, az üveg nyakára minden név nélkül akasztott czédulán tudatja, hogy melly évi termés, bakator avagy asztali bor-e? és az így elkészített üvegeknek, valamint a venyigéstől, levelestől küldendő szőlőknek október 2-ik napjára beküldése, mint legvégső határidőre tüzetik ki, mivel a rendező bizottmány október 3., 4., 5. a rendezéssel el leendő foglalva, 6., 7. napjain a már ekkorig elvégzett kiállítás közszemlére megnyitattik, és 8-án a bírálat tartatik, s ugy a megkülönböztetésre jelelték a megérdemlett kitüntetéssel feldiszipitván, a közönség látogatásának ismét kinyitattik. — Október 9-én reggeli 9 órakor veendi kezdetét a közgyűlés, és alakulván azon társulat, mellynek életrevalósága által egy vidék leendő becsülve a világ által, s élhetetlensége által egy vidéket sujthat — megválasztja a szakosztály vezetőit, s több tisztviselőit, s azután a borok elárverése eszközöltetik. — A társulatnak, mint tudjuk, szándoka egy 200,000 ftnyi 1500 darab 100 ftos és ezer darab 50 ftos részvényre alapítandó tőkéet biztosítani, s miután a m. kormány a társulat végleges megerősítését legalább is 50,000 újftnak előleges aláírásától függesztette fel, reméljük, hogy ez alakító közgyűlés alkalmával az alaptőke hátralevő része is alá leendő írva.

⊙ (Szőlők.) Franciaországban, Bollwillerben, Bauman Aug., Napoleon szőlőkötőt talált fel, melly nem más, mint viaszszal beeresztett szunyoghálóból készített négyzetes zacskó, mellyet fölülről zsineggel össze lehet húzni. E zacskó a szőlőfürtre vonva, azt jég-, dér-, pókháló-, madár- és szőlőbetegség ellen megóvja. Megtekinthető s megrendelhető Pesten, Liedemann Frigyes nagykereskedőnél, száza 19 frank, s így darabja alig kerül többé 8 ujkrnál. E zacskók Franciaországban már igen el vannak terjedve.

△ (A szőlőkórnak a tiroliak által felfedezett oka.) A tiroli rendi-bizottmány elé többek közt több földmivelő kérvényt nyújtott be, a távirók megszüntetésért esedezve, mivel, ugymond, a szőlőkört a távirók okozzák!!

Közintézetek, egyletek.

⊙ (Az Erdélyi Muzéumegylet) alapszabályainak megerősítését gr. Mikó Imre ur következő lelkes szavakkal juttatja köztudomásra: „Az erdélyi cs. kir. helytartóság elnökségének idei september 8-ról kelt s hozzám tegnap érkezett leirata nyomán sietek hazámfiat értesíteni arról, hogy muzéumegyleti alapszabályaink Ő Felsége legmagasb és végső szentesítését megnyervén, leérkeztek; és így azokban, e hon szellemi emelkedésének, polgárai legmagasb miveltségének s mindkettő díszének eszközlésére szolgáló egy igen fontos intézet megalapításának ügye s jövőndő sorsa egészen minkezeink közé van téve. A fennálló muzéumügyi ideiglenes bizottság e napokban meg fogja tenni mindazt, mit ez ügy érdekében eddigi jogköréhez képest tennie kell, mind pedig azt, a mit az immár megerősített szabályok az ő előkészítő teendőiül tűznek ki. En ezuttal egyedül egyéni hálámat fejezem ki Ő cs. kir. Felsége Apostoli Királyunk és Fejedelmünk ebbeli kegyelmeért, ugy üdvözült Schwarzenberg Károly és Liechtenstein Frigyes kormányzó herczegünk irányában, kik ez ügynek így végződését eszközölni igazságosak és kegyesek voltak; másfelől pedig hazámfiat a legszivemeszerintebb bizalommal kérem: méltassák figyelmükre a muzéumügyi bizottság ezutáni működéseit erélyes részvétük, egyértelmű és bölcs intézkedéseik által, mutassák meg önkormányzati jogosultságukat s képességüket, tekintsek és tegyék — kérem — ez ügyet a hazára és nemzeti miveltségünkre nézve áldásossá, üdvössé. — Kolozsvárt, sept. 12-én. — Gr. Mikó Imre.”

+ (A győri olvasó-egylet módosított alapszabályai), mint a „Gy. Közönyben” olvassuk, felsőbb helybenhagyást nyervén, f. hó 6-án egyleti gyűlés volt, mellyen a rendes évi közgyűlést, midőn a tisztviselők és választmányi tagok is meg lesznek választandók, nov. 22-ére tűzték ki. Ezen már több mint 20 év óta fennálló egyletnek mintegy 5000 kötetből álló könyvtára van.

Balesetek, elemi csapások.

— (Szándékos és véletlen gyilkosságok.) Kőbölkut (Érmellék), sept. 18. Bár irtózva szeretnénk elfordulni illy eseményektől, lehetlen, mégis szemet hunynunk azon rendkívüli baleseteknek, mellyek néhanapján felmerülvén, az emberi érzelemre renditőleg hatnak. Két hajmeresztő merényt kell felemelitem, melly vidékünkön a napokban erőszakos halál nemében nyilvánulván, minden jobb lelket felrázott. Az első egészen neki készülve, készakarva s szándékosan követtetett el, midőn folyó hó 12-ike éjjelén Érmellék, Dél-Biharmegyébe eső Apát-Keresztur helységében ismeretlen gonosztevők megásva a görög-egyesültek paplakának hátulsó falát, betörték, s iszonyu konczolást vittek véghez az egyedül magában alvó jámbor özvegy lelkészen, az 58 éves Szabó Miklóson, saját baltájával hét halálos sebet ejtven rajta, többnyire a fején, s a vele egy pitvarra nyíló szobában nyugvó leánya s a tornácban fekvő bérese tudta nélkül, halva hagyván. A második egy szerencsétlen órában történt, véletlen puskadurranásnak szomorú eredménye. Tud-

nillik a fennemlített helytől alig félórányi távolságra fekvő s Alsó-Észak-Biharmegyében kebelezett Kőbölkuton, a nevezett napon, esteli 6 órakor, egy szőlőpásztor a hegyről lejövén, addig forgatá a pisztolyt több társa közelében, míg történetesen elsülvén, a közelálló egyikének ágyékába őt, vállába egy srétet vitt, mire az rögtön összerogyott, lelkét reggel felé, három óra tett tájban adván ki. Az áldozat a 20 éves derék, izmos s erőteljes, szelid erkölcsű fiu, Szilágyi Ferencz volt. — Az előbbi gyilkolásnál jó szolgálatot a paplak szerencsétlen fekvése, melly a templommal együtt faluszélen, országút mellett, szomszédoktól elszigetelten fekszik, mögötte vetés alatt levő telkek, kender-, tengeri-, ezek végében szántóföldek terülvén el, végtelen erdők s hegyek változtatván egymást fel, ugy hogy a rosz ember bemehet egészen Erdélybe, anélkül, hogy embert látna. Bár szerencsésebb legyen az új kor a templom s paplak helyeinek megválasztásában, mint régebben történt, mikor faluvégek, utcaszélek, dimbek-dombok, szóval, termésre használhatlan részek jelöltetek ki templom, iskola-, paplak helyiségeiül. A tömött házsorokban lakó jó szomszédok sokszor megvédenék a jámbor lelkeket az illetén erőszakos betörések ellen. — Az utóbbi esetben ifjui könnyelműség és fiatal gondatlanság játszá szerepét. Bár mindegyik halotti temetésen szomorodott szívvel foglalék helyét, ez utóbbinál magam végezvén a gyász szertartást, mégis amannál — hol mint tisztességtevő valék jelen — örömmre s vigasztalásul szolgált, édes anyai nyelvemnek a vasadi g. e. esperes ajkáról hallott kellemes ejtése, ki alkalmoszerű magyar nyelven tartott halotti beszédének kivált bucsuztató részével hatott. A szándékosan elkövetett gyilkosság végrehajtóit mindedig homály fedi, a történetest előidéző fiatait, vigyázatlan tette törvény kezébe szolgáltatta. — Épen, mikor e sorok befejezéséhez közel vagyok, veszem azon rémitő hirt: hogy tegnapelőtt éjjel, ugyancsak a kereszturi erdőbe vezető margittai nagy országúton egy, csakugyan a közelebbi nagy vásárra igyekvő portékás tót, kocsisával meggyilkolva találattak. Nem volna rosz, ezt az erdőt meghajtani s belőle a vérszopókat kiugratni. — Közli Papp Gábor.

Közlekedés.

△ (A pest-debreczen-miskolczi vasutról írják:) hogy Miskolcz forgalma a vasut által alig élénkült, s valószínűleg azután sem fog. A pályaudvar a várostól felette messze esik, s utja rosz; a kerülő Debreczen felé olly nagy, hogy sem idő, sem költség tekintetében nem előnyös. Miskolczon most egy előfogatos vállalat alakult, melly 26 ftért 4 személyt szállít Pestre, holott a vasuton azon összegért csak két személy utazhatik oda, s az utazás ideje közt is csak pár óra a különbség. (Lásd a P. U. 38. számában közölt cikket Miskolczot illetőleg.)

Mi ujság?

+ (Scitovszky herczeg-primás) ő emja nov. 6-án fogja Esztergomban 50 éves lelkési jubilaumát megtartani. Az utolsó primási aranymisést Eszterházy Imre primás tartá itt 1738-ban, tehát 121 évvel ezelőtt.

+ (A pestvárosi tanodabizottság), mint a „P. Ll.” írja, a mult héten a reáliskola épület teljes fölépítése tárgyában többször ülésezvén, e czélra 40,000 ftot indítványozott. A nagyobbított épületben párhuzamos osztályokat állitanak föl, még pedig már az 1860,-dik tanévvel. A bizottság tagjai végül — egyellenegynek kivételével — mind abban egyeztek meg, hogy e párhuzamos osztályokban az oktatás magyar legyen. Eljének a t. bizottság tagjai;

+ (A Beleznay-cirkus) ismét látványos multságoknak színhelye. Alig hogy Casanova majomszínházával kiköltözött belőle, már belerakodott Foureaux lovartársasága. Egy hét óta ott bolondozik Little Wheal is, ezelőtt Renz társaságának híres bohóca.

+ (Az ausztriai könyvkereskedők) október 24-én tartják gyűlésüket Bécsben.

+ (Bunkó zenetársulatata), ugylátszik, megkedvelte a pesti életet, s most állandón itt akar megtelepedni.

+ (A kolozsvári czukrász), mint a „K. K.” írja, igen jeles tűzművész. Ulrich ur — az a neve — a jövő évben szándékozik Pesten és Magyarország több városában is bemutatni tűzművészetét, s kérdésen kívül — mond a nevezett lap — ő a külföldiekkel e téren illetékesen fog versenyezni.

+ (Három egyszerre.) Nem ez illy czinű vigjátékot értjük, hanem azt a három csecsemőt, kiket f. hó 9-én egy pesti kertész nő egyszerre hozott a világra, fris egészségben.

+ (Hugo Viktortól) a számüzetésben élő híres francia költőtől a napokban egy új mű jelenik meg e czim alatt: „Les legendes des siecles.” A könyv legendái egész az első emberpárig mennek föl s leterjednek napjainkig. Egyelőre két kötet jelenik meg. Nyitányát egy költemény-sorozat képezi „Évától Jézusig” czimmal. Az első kötet következő hat szakaszból áll: Évától a jelenig; Róma bukása; Az Izzlam; Keresztény hősök; Kóbor lovagok; Keleti trónok. — Mondják, hogy e műben Hugo Viktor költészetét egészen új oldalról fogjuk megismerni.

⊙ (A magyar nyelv állapota az egyesült Dunafejedelemségekben.) Erre vonatkozólag a „K. K.” egy leveléből, a következő sorokat közöljük: Jassyban kevés magyar van, de a magyar irodalom pártolásaért kalapot emelek Baróthi, Redőfy és Heck J. urak előtt. Örömköny gördült ki szememből, midőn most egy éve közöttök megfordultam, látva asztalaikon a sok drága magyar lapot, szobáik falain a Vahot Imre és n. Császár F. urak által kiadott szép nemzeti képeket, hallgatva illyen elszigetelt helyzetben is, a legszebb magyarsággal beszélő apró gyermekeiket. — Jassyból jőünk

Foksányba. Kerüljük ki a csángókat, hol még a legnépesebb s dusabb kath. megyékben is pl. Klézse, Forrófalva, Nagypatak, Barátfalva stb. nincsen seholy népiskola, hol mint Tamásfalván, Szabófalván stb. csak oláhu tudja megmondani a csángó, hogy ő is magyar. — Foksányban építész Horváth István, és asztalos Takács Antal lelkes fáradozásai folytán megalakult a kis magyar olvasókör, melynek neve „Arpadia“, eddig van tiz lelkes tagja. S évenként 4 száz lé van biztosítva magyar könyvek hozatalára. Forró közzönetet érdemelnek kecskeméti tanár Filó Lajos és Boros Mihály urak, kik küldött könyvadományaikkal ezen olvasókör alapjait megvetni segédkeztek nyújtottak: a Tiszántuli h. h. egyházkerület, debreczeni könyvtár Telegdi Lajos ur, ki a szegény százkuti reform. pap Márk Mózes is ima és prédikáció, a szegény gyermekeket pedig abéczés könyvekkel ellátta, sőt igéretét birom, hogy rövid időn száz darab magyar abéczt fog küldeni, szabad rendelkezésemre: a sárospataki iskola, honnan t. Erdélyi János ur által száz darab iskolai könyv küldetett a szegény sorsu gyermekek között való kiosztásra. Hátra vannak még Ploest és Pelest, hol hasonlólag mozogni kezdtek, ezekről majd akkor írok, ha tényekkel szolgálhatok. Most különösen a foksányi „Arpadiát“ ajánlanám kedves hazámiai, a meleg keblü lapkiadás és szerkesztők figyelmébe, mert ha ez megerősödhetik, kétségtelen hatása lesz ennek mind a csángók felé, mind a galercsöndes Brailára, mialatt a mi Hunniánk törí az utat ismét más irányban. Jókait Mór ur magyar Nábóbját küldötte szeretete jeléül az egyet számára, ugy szintén Abrai Károly szatmári tanár ur a maga történeti beszélyeit. Asztalomon vannak Ács Károly ur pompás kötetü művei azon kérelemmel, hogy *Kusa* fejedelemnek, Aleksandri Vazul külügyminiszternek és Boeresku Vazul urnak az Eforia direktorának személyesen kézbesitem, mi a jövő napokban meg fog történni s az íróra és irodalmunkra szép hatással fog lenni. Sokat írtak Havi ur társulata idejövételéről a magyar lapok; minthogy az ügy az én kezemen fordult meg, bizton írhatom, hogy az idén nem lesz belőle semmi, de jövő évben, ha Havi ur, kit minden órán várok Brassóból, most kijő és az ügyet elintézi, bizonyosan meg fog történni. Az idén kifogytunk az időből, mert a színházat most igazgatják, melynek végeztével a nemzeti és olasz társulatok kezdik el működésüket. — *Koos Ferencs.*

+ (*Egy medve mostohaléánya.*) A „Neueste Nachrichten“ című bécsi lap egyik közelebbi számában ez áll: Magyarország egyik északi megyéjében f. évi február hóban egy társaság gyült össze, mely a vidéket fenyegetett medvékre volt vadászandó. A mint a társaság a vadászatot megkezdte, csakhamar az erdőben egy anyamedvére bukkant, mely egy bokor előtt magát védelmi állásba helyezte. Nehányan a vadászok közül czélba vették, s szerencsésen el is ejték. Midőn most az élettelen medvéhez közeledtek, sajtáságos meglepés zart rájuk. Egy meztelen lány futott elő a sűrűsből, s dültől szikrázó szeméket vetvén a vadászokra, ráborult a megölt medvére, s azt átölelve keservesen zokogni kezdett. Kötelek segédelmével sikerült a vadászoknak a mintegy tizenkét éves lányt hatalmukba keríteni. Egy ama vidéken lakó grófnő magára vállalta ez elállatosodott leány táplálását és nevelését. Eleinte a kis vadleány semmi áron sem akart mást enni, mint nyers húst, növényeket, mézet s a t.; lassankint azonban hozzászokott az emberi ételekhez is, s most már ruháját többé nem szabdálja le testéről. A tett nyomozások szerint e leány egy koldusnő gyermeke volt, ki őt mintegy nyolc év előtt veszítette el. — Vajjon honnan vette a bécsi lap ezen czifra mesét — melynek, ha igaz volna, bizonyosan nagyobb hire volna?

△ (*A magyar még — ágyúöntésre is alkalmas.*) Legközelebb egy műtani tanulmányokkal foglalkozó magyar érkezett Bécsbe, hogy ott a katonai hatóságoknak ajánlja új találmányu vontesövü ágyuját, melynek a francia vontesövü ágyu felett azon előnye van, hogy messzebb hord, s az olly tárgyakat, melyek szabályos mozgással bírnak (mint katonaság, hajó), teljes bizonyossággal találja s végre hátulról tölthető.

△ (*A Magyarországra vándorlott németek*) megbánták, hogy ide jöttek; a letelepültek, csak néhányat kivéve, mind tönkre mentek. Ennyi ember koldusbotra jutásáért a németországi sajtó felelős, mely a Magyarországra bevándorlásra olly vakbuzgalommal izgatott, mintha csak parancsolták volna. E hibáját, most avval akarja helyreütni, hogy rendre közli, a hozzánk bejött telepeknek részint tönkrejutását, részint szomorú állapotát, akarnának visszarétegetni például azok számára, kik még tán bevándorolni akarnának. Legközelebb a lipcei képes ujság írja, hogy a Magyarországra vándorlott észak-németországi svábok a végképi elszegényedés szélén állnak. Azt hitték, hogy itt csak ugy válogathatnak a paragon heverő, jó áradmányos és irtásföldekben, melyekből pár forintért egész uradalmakat vesznek. Ide jövén azonban, nem kaptak másból, mint a Debreczen melletti, két arasznyi mély

homokon földet, de ezt is drágán, mert itt nincs elajándékozni való. E földön a mivelés, természetesen nehéz, a termés rosz, melynek pár év óta ára sincsen. Tönkre jutásuknak egyik oka az is, hogy ugy akarnak itt is gazdálkodni mint otthon, pedig a magyarországi pénztelen viszonyok, a föld stb. itt egészen más gazdálkodást tesznek szükségessé. Sajnáljuk, hogy még mindig hallhatni hasonló bevándorlókról, kik ugylátszik, addig nem szünnék meg itt boldogabb hazát keresni, míg a szerencsétlenek nyomorkiáltása vissza nem rettentí őket attól.

△ (*Hála Isten! vannak irigyeink.*) Az „Augsb. Allg. Ztg.“ megirigye, sőt megsokallta azon concessiót, melyet a m. kormány közelebből a gymnasiumokban a nem-német s különösen a magyar nemzetiség részére tett. A többek közt ezeket mondja: „Nemcsak a teljesen egységes osztrák birodalom érdekében, hanem az egyes nem-német nemzetségek érdekében is, a concessiót inkább hátra-, mint előremenetelnek tarthatni.“ (!) Továbbá egyenesen a magyarországi nem-németekhez fordulva, így szól: „Akarjátok-e azt, hogy a német nyelv segélyével felvilágosodjatok, és az európai szellemi műveltség magasságára emelkedjétek, vagy pedig, hogy nemzeti nyelvek mellett elbutuljatok?“ — Az illy éretlen kifakadások a megtámadottnak sokkal többet használnak, mint ártnak, — s csak egyedül ezen meggyőződésből kiindulva, közöljük olvasóinkkal a főnebbi sorokat. A német nemzet, kihez a főnebbi sorok tulajdonkép csábitó hízlegkép intézve vannak, sokkal felvilágosodottabb, hogysem az illy pöffeszkedés felett szánólag ne mosolygjon.

+ (*A legidősb akácza Európában.*) A párisi fűvészkert legidősb növénye egy akácza, melyet Robin espasián, XIII. Lajos király kertésze ültetett oda 1635-ben. E fából, mely még folyvást a legjobb egészségnek örvend, már több mint 200 év óta hordják szét Franciaországban a jó magot, mely e kellemes és hasznos fanemet az egész országban elterjeszté. Robin hozta az első akáczfát Európába s nevével Robiniernek lön elnevezte.

+ (*Szentpétervárott az utcákon nem szabad dohányozni.*) Az oroszok csak házaikban pipáznak, s ha idegen az utcán dohányzik, a rendőrség azonnal rendre utasítja. Ez ovatosság városokban teljesen fölöslegesnek látszik. Faluhelyeken többnyire nálunk is tiltva van az utcán dohányzás, de azért a tilalmat több helyt nem igen tisztelik, az öregbirótól kezdve le egész a kisbiróig. Némely helységben meg a szokás uralkodik, hogy kiki szabadon dohányozhatik az utcán, míg csak akármilyen tűz nem támad; ekkor azonban másnap rögtön kihirdetik dobszó mellett, hogy jövőre az utcán dohányozni tilos. Kéthétig aztán csakugyan nem is pipáz senki; de ekkor már lassankint vissza kezdenek esni a régi kerékvágásba, s dohányoznak mindaddig, míg csak egy újabb tűzveszély következtében a tilalmat újra ki nem hirdetik.

+ (*Egy porosz tánczmester olly szélmalom talált föl*), mely a legkedvezőtlenebb légszembben is képes malmokat, hajókat, sőt még gépeket is mozgásban tartani. (Talán tánczolni kell a szélmalom körül, s az így támasztott légmozgás hajtja azt?) A feltaláló ajánlatot tett kormányának, s találmányát kísérlet alá kívánja vétetni.

△ (*A vontesövü ágyukat végre Ausztriában is jónak látták utánozni.*) A Bécsben készült illy ágyukkal Steinfeldent tettek a napokban kísérletet, melyek 2600 lépésre hordanak ugyan, de még korántsem érték el azon pontosságot, bizonyosságot, melylyel a francia ágyuk bírnak. Ez okból nem-sokára új kísérletet fognak tenni.

△ (*A víz mint tüzelő-szer.*) Franciaországban Mendt-nek sikerült a viznek alkatrészeire, t. i. élenyre és könenyre, szétbontása s a köneny elégetése. Ez egy, különösen e czélra alkotott készülék segélyével történik. A feltaláló, hir szerint, találmányát már alkalmazta gőzgépek fűtésénél, s igen gazdaságosnak bizonyult az be. A vizben levő s abból kiválasztható köneny-nyel tüzet éleszteti, kicsiben már régtől ismeretes, nagyban azonban először Mendt urnak sikerült a kísérlet.

+ (*A krinolin ugyan megcsufolták.*) Amerika egyik városában, hol a krinolin nagyon el volt terjedve, három bűnös nőt terjedelmes krinolinba öltöztettek s ugy állították ki őket a szégyenoszlophoz közzemlére. Mondják, hogy ez esemény óta egy krinolinost sem láthatni az egész városban.

— **Igazítás.** Lapunk közelebbi 38. számában Hummel János ismertetésében a czikk-író kellemetlen tévedéséből e tétel fordul elő: „Wartberg-féle katonai intézet.“ Ezt ugy kérjük kiigazítani: a szenci katonai intézet. *Szenec* pozsonymegyei mezőváros értendő itt, melynek neve németül *Wartberg*, s hol régenten katonai intézet létezett. E hely jelenleg vasuti állomás is, hol illetéknépen írják nevét: *Szenptz*. Nem engedhetjük sajtóunk elferdítését s sajnálnók, ha erre bár csak egy percig is magunk mennék elő rosz példával.

Színházi napló.

Péntek, sept. 16. *Pocchini* Sarolta k. a. utolsó föllépteül: „*Esmeralda*.“ Ballet 5 felv. A vendégművész nő a balletkedvelőket ez este is elmeradta, mely élvezetet ők viszont koszorúval, virággal és tapsviharral halálták meg. A színház tele volt.

Szombat, sept. 17. *Prielle* Kornélia javára, új szereposztással, először: „*A hazatérték*.“ Eredeti dráma 4 felv. *Irta Hegedüs* Lajos. E darab már f. hó 14-re volt kitűzve, azonban a jutalmazandott rögtöni betegsége miatt csak ma kerülhetett színre. *Prielle* Kornéliát, fájdalom, a csekély számú közönség kiléptekor bokrétákkal és tapsviharral fogadta, mely előadás közben is többször megújult. A jutalmazott szerepének drasztikus voltát igrkezett a művészet zománczával lehetőleg eltakarni, bár jeles játékkal a rosz darabot jóvá

nem, csak élvezhetőbbé lehet tenni. A színlapon a darab czime mindkét ízben így állt: „*A hazatérték*.“ Mióta szokás ezt két t-vel írni?

Vasárnap, sept. 18. *Sánta* Antal utolsó föllépteül: „*Szép juhász*.“ Eredeti népszínmű *Szigetítő*. A vendégművész ezúttal is a jó Rethyt utánozta, még pedig elég sikerülten. Hanem azért jobb szeretnők mi a másolat helyett az eredetit látni; ámbár *Sánta* urat is örömet láttuk a sikerült másolatban.

Hétfő, sept. 19. *Munkácsy-F.-né* javára: „*Egy szegény ifju története*.“ Színmű 4 felv. *Irta Feuille* Oktáv, fordították *Feleki* és *Hegedüs*. Az est hősei *Feleki* és neje *Munkácsy Flóra* voltak; az első, ki a czimszerepet sok művészzel adta, s az utóbbi, kinek javára az előadás történt, s kit a közönség kiléptekor hosszas és zajos tapsal fogadott. A kis *Zöldy Róza* kis szerepével figyelmet ébresztett. Ohajtuk, hogy a szép remények, miket a gyer-

mekleányka maga iránt keltett, mielőbb teljesüljenek. Közönség csaknem szépszámmal. Hogy a színház meg nem telt, hajlandók vagyunk a rut időnek tulajdonítani. A darab iránti érdeklődést észrevehetőleg megzavarta Hegedűsné halálának híre, mert már 7¹/₂ órákor mindenki tudta a színházban.

Kedd, sept. 20. „Észak csillaga.“ Opera 3 felvonásban; zenéje Meyer-beertől.

Szerda, sept. 21. „Robert és Bertran.“ Vig ballet 3 felvonásban, 5 képben.

Csütörtök, sept. 22. „A szép marquisné.“ Eredeti dráma 4 felv. (az alap-eszme Balzac regényéből.) Irta **Kövecz Lajos.**

Szerkesztői mondanivaló.

4692. **Turkevi.** A „Folyó ivék“ ügyében lapunk 37 száma közölte a szerkesztő értesítését. A „Magyar ósók képcsarnokának“ 4-ik füzeté hol késik s miért? nem tudjuk. Az illető kiadó megfejthetné a kérdést.

4693. **F. Győrös.** N. F. Szívesen nyitnánk helyet a tárgy további vitatásának, de lapunk sok felől igénybe vett tere nem engedi, hogy a pro et contra történet szótvalóság befejezése után még többre is kiterjesszünk. Vártuk, remeltük az alkalmat mindedig, de napról napra kevesebb rá a kilátásunk.

4694. **Kakuts.** R. M. A közleményt nem kaptuk. Tárgyánál fogva is szívesen közöltük volna. Annyival inkább, mivel ön — mint írja — már „nyolcz éves előfizetője a Vas. Ujságnak“ (Nem tudjuk, miféle kakuk járhatott a mi köpönyegünkben Kakutsón; mi még nem vagyunk egészen nyolcz évesek. Ennyit csupán az igazság érdekében). Várjuk a cikket.

4695. **Brassó.** K. E. A lap ki van rendelve. A többire nézve a cikkek megjelenése esetére ön méltányos igényei figyelembe fognak vétetni.

4696. **Pelsőcz.** N. T. Az ígért kéziratok átküldését kíváncsian várjuk s örömmel szentelendjük azok elolvasásának, s ha szükség, a további intézkedésnek időnk egy részét.

4697. **Jászberény.** Sz. K. Az észrevételeket érdeklő olvastuk, s a mennyire lehet, hasznukat fogjuk venni. A „zárjelek helytelen használata“ különben általános hirlapi hiba, s gyakran nem egyébben keresendő, mint az író tulságosan buzgó gyorsaságában. Meg kell kissé lassítanunk.

4698. **Duna-Vecse.** Cs. Sz. V. A levelet közöltük az illetővel. A jó akarat még mindig megvan.

4699. **B. Ujváros.** F. és F. Az ezetfőzés új módját eddig nem ismerjük; ha tudomásunk lesz róla, közlendjük.

4700. **Igazfi urnak** Miskolczon. Panaszát felterjesztettük az illető helyre, reméljük, hogy orvosolva leend. — (Kiadó hiv.)

Nyilt tér.*

Nyilt kérelem t. Remellay Gusztáv urhoz. Alulírottak igen szívesen kérjük t. uraságot, hogy az „Ifjúsági regények“ 3-ik kötetének „Gúthi Ország Mihálynak“, melynek a két első kötetel együtt megjelenését még ezelőtt pár évvel ígérte, minél előbbi megjelenéséről bennünket tudósítani, vagy — ha már megjelentek — hozzánk bérmentes eljuttatásáról intézkedni méltóztassék.
A turkevi 16 előfizető.

* E rovatban közölt cikkekért csupán a sajtóhatóság irányában vállal felelőséget a Szerk.

PÁLYÁZATI PÓTLÓ ÉRTESETÉS.

Minap közölt jelentésünk óta az „asztalos mesterségben előforduló műszavak“ pályázatára utólagosan még egy munka érkezett kezünkhez, melynek, miután a szerző hibája nélkül késett el, a többiek rovatába soroztatását s pályázatra bocsátatását a méltányosság és igazság kívánja Köztudomásra juttatjuk a munka czimét s jellegét.

5. szám: **Az asztalos mesterséghez meghívóntató műszerek német neveinek magyarra fordítása.**

Jelige: Czelra törekedni szükség;
Elérni azt, boldogság.

Ezen munka is, mint az előbbiek, a kinevezett s megkért bíráló uraknak adatott át. — Pest, sept. 15-én 1859.

A Vasárnapi Ujság szerkesztője.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	☉ Nap-		Izraelit. naptár	☾ Hold-	
			kelet	nyug.		kelet	nyug.
September — Oktober			Sept. (6)	ó. p.	ó. p.	Elul R.	ó. p.
25 Vasár.	B 15 Kleofás	B 14 Far	13 D 15 Kor.	5 50	5 50	26 Semi-	4 15
26 Hétfő	Cz. Just.	Nilus	14 felmag.	5 51	5 47	27 (ramis)	5 37
27 Kedd	Kozma. Demj	Koz. D.	15 Nicetas	5 53	5 45	28 (vég.)	6 59
28 Szerda	Venczel v.	Salamon	16 Quatemb.	5 54	5 42	29 Bójt év	8 19
29 Csütört.	Mihály főa.	Mihály	17 Zsófia	5 55	5 39	1 T. 5620	9 42
30 Péntek	Jeromos	Jeromos	18 Emenius	5 57	5 37	2 2. ún.	11 0
1 Szomb.	Remigius p.	Rimig.	19 Cornelius	5 59	5 41	3 S. Tes.	0 12

Holdnegyed: ● Ujhold 26-án 3 óra 12 perczkor délután.

TARTALOM.

Baraguay d'Hilliers tábornagy (arckép). — A vén körtefáról. Thali Kálmán. — Fehérhegyesgi utiképek (folyt., képpel). — Az utolsó budai basa (folyt.) Jókai M. — Kötéljáró a Niagara folyó felett (képpel). — Az ember és a papir. Kun Pál. — László Károly levelei Amerikából. VIII. — Jó és olcsó szecskavágók. — Tárház: Hegedűsné temetése. — Gróf Fáy István véleménye Liszt Ferencz legujabb állításairól. — Irodalom és művészet. Ipar, gazdaság, kereskedés. Közintézetek, egyletek. Balesetek, elemi csapások. Közlekedés. Mi újság? Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Nyilt tér. Pályázati pótló értesítés. Heti naptár.

A Politikai Ujdonságok 38. számának főtartalma: A zürichi béketárgyalások kissé megakadtak. — Heti krónika. — Tarcza: Miskolcz város jövője. Felhívás a gazdaközönséghez és gépészekhez. — Vidéki közlemények: Zajzon, Nagybánya, Gömör-Székely stb. Rendes rovatok.

Felelős szerkesztő: **Pákh Albert** (lak. uri-utca 12. sz.)

Uj előfizetés

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok

október—december évnegyedi és október—mártiusi (1860) félévi folyamára.

Előfizetési feltételek, postán küldve vagy Budapestben házhoz hordva:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt évnegyedre (október—december)	2 ft. 50 kr. ujp.
„ „ „ „ „ félévre (október—mártius 1860)	5 „ — „ „
A Vasárnapi Ujság külön 6 hónapra (október—mártius 1860)	3 „ — „ „
A Politikai Ujdonságok külön 6 hónapra (október—mártius 1860)	2 „ 50 „ „

Hogy a t. cz. olvasóközönségnek ismét alkalma lehessen a közkedvességű VASÁRNAPI UJSÁG mellett egy, mindennap megjelenő és kitűnő szorgalommal szerkesztett politikai hirlapot is olvashatni, — valamint elébb ugy most is elfogadtatik a

Vasárnapi Ujság és Magyar Sajtóra

együttvéve az előfizetés, a következő föltételek alatt:

Három hónapra (október—december)	5 ft. ujp.
Hat hónapra (október—mártius 1860)	10 „ „

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok 1859. évi második félévi folyamából teljes számú példányokkal még szolgálhatunk. — Tíz előfizetett példányra egy tiszteletpéldánnyal kedveskedünk. — A pénzes-levelek bérmentes küldése kéretik.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala Pesten

egyetem-utca 4. sz. a.